

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

katedra sociologie a andragogiky

Mgr. Jana Štefanová

Školský management

**ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM A UČEBNICE ANGLICKÉHO
JAZYKA PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

**SCHOOL EDUCATIONAL PROGRAMME AND ENGLISH COURSE
BOOKS FOR ELEMENTARY SCHOOLS**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Poláchová Vaš'átková, Ph.D.

Olomouc 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 10. března 2011

.....

Mgr. Jana Štefanová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Janě POLÁCHOVÉ VAŠŤATKOVÉ, PhD. za laskavé, vstřícné a odborné vedení bakalářské práce, veškeré rady, podněty, připomínky a věnovaný čas při konzultacích.

Anotace

Název práce: Školní vzdělávací program a učebnice anglického jazyka
pro základní školy

Autor práce: Mgr. Jana Štefanová

Katedra: Sociologie a andragogiky

Studijní obor: Školský management

Vedoucí práce: Mgr. Jana Poláčková Vašátková, PhD.

Počet stran: 56

Počet příloh: 2

Rok obhajoby: 2011

Resumé: Hlavním záměrem předložené bakalářské práce je podle kritérií utvořených studiem odborné literatury a autorkou koncipovaného dotazníku, jež byl rozdán učitelům anglického jazyka v praxi, posoudit výběr učebnic pro anglický jazyk v současné době používaných při výuce na základních školách České republiky. Na základě získaných teoretických a empirických poznatků, zkušeností a vyhodnocení provést průzkum trhu a sestavit seznam učebnic anglického jazyka akreditovaných ministerskou doložkou České republiky spolu s přehledem českých a zahraničních vydavatelství zabývajících se učebnicemi pro anglický jazyk. Dále mezi učiteli anglického jazyka na základních školách České republiky zjistit nejčastěji používanou učebnici s nástupem Školních vzdělávacích programů. Vyhodnotit souhrn získaných informací učitelů o učebnicích a určit hlavní přednosti učebnice k požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Annotation

Title of the BachelorThesis: School Educational Programme and English Course Books
for Elementary Schools

Author: Mgr.Jana Štefanová

Department: Sociology and Andragogics, Institute of Lifelong Education

Field of Study: Education Management

Supervisor: Mgr.Jana Poláchová Vašátková, PhD.

Number of Pages: 56

Number of Appendices: 2

Year of Defence: 2011

Summary: The main object of the bachelor's analyse is to focus on the choice of English course books nowadays used at Czech elementary schools. The data for analyse are taken from a questionnaree that was given to teachers of English language at elementary schools. Theoretical and empirical data are the basis for research implementation and also for making a list of English course books accredited by the Czech Ministry of Education and a list of Czech and foreign publishers that are concerned with English course books at Czech market. The main aim of the bachelor's analyse is to find the most useful and popular English course book that is used at Czech elementary schools in the time of a new curriculum system that is starting at Czech elementary education; to evaluate all gained information from the teachers and to identify the main advantages of the English course book according to the needs of a new curriculum for education at Czech elementary schools.

OBSAH

Úvod.....	6
-----------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie učebnice	8
2 Učebnice jako základní didaktický prostředek.....	10
2.1 Charakteristika učebnice	10
2.2 Druhy učebnice	10
2.3 Funkce učebnice	12
2.4 Tvorba učebnice	14
2.5 Evaluace učebnice	16
2.5.1 Kritéria (hlediska) pro analýzu učebnic	18
3 Kurikulum a učebnice	22
3.1 Funkční změny učebnice v postavení v souvislosti s reformou ve školství	25
4 Učebnice cizího jazyka	27
4.1 Deskripce situace učebnic anglického jazyka na dnešním trhu	28
4.2 Internetová nabídka učebnic anglického jazyka	30
4.3 Vybraná česká a zahraniční nakladatelství vydávající učebnice anglického jazyka	32

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 Charakteristika empirické části	34
6 Výzkum	36
6.1 Dotazníkové šetření	36
6.2 Sběr dat	38
6.3 Zpracování a analýza výsledků výzkumu	38
6.4 Shrnutí empirické části	48
6.4.1 Vlastní hodnocení nejvíce užívané učebnice anglického jazyka	48

ZÁVĚR	51
--------------------	-----------

Seznam použité literatury a pramenů	53
---	----

Seznam zkratk	55
---------------------	----

Seznam příloh	56
---------------------	----

Přílohy

Úvod

V oblasti výuky cizích jazyků na základních školách došlo v průběhu několika minulých let v České republice ke změnám vztahujícím se ke kurikulu školního vzdělávání. Jsou to změny spojené především s dokumentem Rady Evropy z roku 2001 nazvaným Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Tento dokument poskytuje obecný základ pro vypracovávání směrnic pro vývoj kurikul, zkoušek a také učebnic v celé Evropě. Z tohoto známého dokumentu vychází i Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání v České republice, který podle Společného evropského referenčního rámce pro základní školství definuje očekávanou výstupní úroveň pro vzdělávací obor Cizí jazyk jako úroveň A2.

Jako aprobovaná učitelka učím anglický jazyk již 18 let. Za celou dobu své učitelské praxe jsem stačila projít cestou nemalých a důležitých změn ve vzdělávání na základní střední škole. Na základní škole jsem stála u zrodu Školních vzdělávacích programů. Jako předsedkyně předmětové komise cizích jazyků jsem měla možnost vytvářet první Školní vzdělávací programy jak pro základní, tak i střední školy, na střední škole jsem dokonce působila ve funkci koordinátorky Školního vzdělávacího programu. V této roli, kdy jsem plně odpovídala za koncepci a tvorbu Školního vzdělávacího programu, jsem se vždy snažila co nejlépe uplatňovat veškeré znalosti a dovednosti získané za celou dobu mého působení učitelky anglického jazyka. Jelikož Školní vzdělávací program považuji za velkou a zásadní změnu v cestě vzdělávání, ve své bakalářské práci bych se ráda zaměřila na otázku Školních vzdělávacích programů a výběrem učebnic anglického jazyka.

Cílem předložené bakalářské práce je posoudit výběr učebnic v současné době používaných při výuce na základních školách České republiky; provést průzkum trhu a sestavit seznam učebnic anglického jazyka akreditovaných ministerskou doložkou České republiky spolu s přehledem českých a zahraničních vydavatelství zabývajících se učebnicemi pro anglický jazyk; zjistit nejčastěji používanou učebnici mezi učiteli anglického jazyka na základních školách České republiky s nástupem Školních vzdělávacích programů; vyhodnotit souhrn získaných informací od učitelů a na základě získaných poznatků určit hlavní přednosti učebnice k požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Závěrečnou bakalářskou práci jsem rozdělila do šesti kapitol:

V první kapitole krátce pojednávám o historii učebnice, která je představitelem nejstaršího produktu lidské kultury.

Ve druhé kapitole přibližuji učebnici jako základní didaktický prostředek, její funkci, tvorbu, evaluaci a podávám přehled hlavních kritérií pro její analýzu.

Ve třetí kapitole přibližuji historii koncepcí a změn v souvislosti pro mnohé pedagogy nevíтанou reformou ve školství po roce 1989 a objasňuji pojmy kurikulární reforma a kurikulum, stručně vymezuji systém vzdělávacích programů v České republice, věnuji se pojmům Rámcový vzdělávací program, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Školní vzdělávací program, Společný evropský referenční rámec pro jazyky a funkčním změnám učebnice v postavení v souvislosti s reformou ve školství.

Ve čtvrté kapitole se soustředím na učebnici cizího jazyka, na její hlavní funkce, specifičnost a na základní požadavky, které by měla správná učebnice cizího jazyka splňovat. Také se zabírám deskripcí situace učebnic anglického jazyka na dnešním trhu.

V páté kapitole podávám průběh a výstupy šetření, které byly hlavním cílem bakalářské práce. Kapitulu ukončuji formulací závěrů, ke kterým jsem dospěla na základě studia a šetření mezi učiteli základních škol.

V šesté kapitole předkládám samotný výzkum, zpracování výsledků výzkumných otázek a vlastní hodnocení nejvíce užívané učebnice anglického jazyka.

I. ČÁST TEORETICKÁ

1 Historie učebnice

Podle Průchy (2002, str. 270) učebnice patří k nejstarším produktům lidské kultury a používaly se dávno před vynálezem knihtisku. První učebnice byly vyryty klínovým písmem do hliněných destiček nebo byly psány na pergamenové svitky a týkaly se většinou instrukcí pro náboženské rituály, ale i pro astronomická měření a poskytovaly poučení o vznikajících vědeckých oborech - aritmetice, geometrii, medicíně aj. Letným pohledem do starověku můžeme připomenout, že jako příklad učebnice lze uvést známé dílo M.F.Quintiliana (40. - 96. let n.l.) Základy rétoriky. Soustavně zde vyložil, jak vyučovat řečnickému umění. Vývoj vzdělávání a vyučování ve středověku vedl postupně ke vzniku různých druhů školních knih. Masový rozvoj školních učebnic umožnil po Gutenbergově vynálezu knihtisku v 15. století. Výraznou pozornost věnoval roli učebnic ve svém díle Jan Amos Komenský. Je autorem známých a po celé Evropě rozšířených učebnic latinského jazyka Brána jazyků otevřená a Svět v obrazech. Náš český první velký učitel byl jedním ze zakladatelů teorie a tvorby moderních školních učebnic. Byl nejen autorem učebnic, ale také teoretikem tohoto didaktického prostředku. Zejména ve Velké didaktice (1657) zformuloval všechny požadavky na vlastnosti textu učebnic, které jsou stále aktuální: „A co si silně přeji a důrazně žádám: knihy musí předkládat všechno srozumitelně a přístupně tak, aby žákům jistě podávaly světlo, s jehož pomocí mohou sami porozumět všemu i bez učitele. K tomu cíli bych si přál, aby byly spisovány pokud možno formou dialogickou. Forma dialogu upevňuje vědění. Neboť jako si pamatujeme jistěji událost, kterou jsme sami viděli ... tak v mysli žáků tkví pevněji to, čemu se učíme po způsobu komedie nebo rozmluvy, než to, co slyšíme od učitele prostě vypravovat.“ Je obdivuhodné, jak Komenský před více než 300 lety vyjádřil precizně požadavky na komunikativní vlastnosti učebnice, které jí umožňují fungovat jako důmyslné didaktické médium s bohatě členěnou strukturou. Když se podíváme do 20. století, tak především jeho druhá polovina, zvláště 50. a 60. léta, přinesla velký rozvoj tvorby nových učebnic. Od poloviny 70. let 20. století se v oblasti didaktické teorie začal rozvíjet intenzivní zájem o tvorbu učebnic, o řešení otázky funkce učebnice v procesu výuky a byly realizovány četné empirické výzkumy učebnic.

Jak uvádí Maňák (2008, str. 19), kniha představuje úroveň dosažené kultury, je paměť lidského myšlení a poznání, prostředkem uchovávajícím výhry i prohry úporného úsilí o lepší svět, zachovává pro budoucnost vše, co by se jinak ztratilo v propasti času. To, co bylo

řečeno o knize, platí mutatis mutandis též o učebnicích, které představují knihy svého druhu, knihy s dominující didaktickou funkcí. Jejich neocenitelný význam je v tom, že uvádějí mladou generaci do kultury společnosti, do světa poznání a vlastně do celé složité problematiky lidského bytí.

2 Učebnice jako základní didaktický prostředek

2.1 Charakteristika učebnice

Pedagogický slovník (Průcha, Mareš, Walterová 2001, str. 323) chápe učebnici jako druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci. Má řadu typů, z nichž nejrozšířenější je školní učebnice. Ta funguje jako prvek kurikula, tj. reprezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání, prezentuje se jako didaktický prostředek, řídí a stimuluje učení žáků a je informačním zdrojem pro žáky a učitele.

Podle Průchy (1998, str. 61) učebnice jsou tradičně pojímány jako důležitý regulátor výuky, který v jednotlivých vyučovacích předmětech konkretizuje požadavky na vzdělání. Řadí je k edukačním konstruktům, jako jsou osnovy, učební plány, metodické příručky, televizní záznamy, počítačové programy apod., které vymezují, konkretizují a facilitují edukační procesy. Význam učebnic je dán také tím, že podporují dosažení výchovně-vzdělávacích cílů, reprezentují určitou vzdělávací koncepci, vymezují obsah vzdělání a metodicky jej ztvárňují, orientují, rozvíjejí verbální i obrazovou komunikaci, umožňují plánování i upevňování učiva atd. Z hlediska učebních osnov je učebnice konkretizace projektu didaktického systému daného vyučovacího předmětu. Je to základní vyučovací a učební prostředek, který konkretizuje výchovné a vzdělávací cíle učebních osnov, vymezuje obsah a rozsah učiva a poskytuje podklady pro vypěstování intelektuálních a praktických dovedností, stanovených učebními osnovami. V procesu výuky je učebnice obecným modelem scénáře vyučovacího procesu a prostředkem komunikace žáka (příp. učitele) s učivem.

2.2 Druhy učebnice

Jak uvádí Maňák (2008, str. 19), na učebnice je nutno nahlížet nejen co do obsahu a cílů vzdělávání, ale též ve vztahu k vlastnostem a fungování jiných, konkurujících didaktických prostředků. Toto hledisko je zvláště významné v současné éře stále dokonalejších technických prostředků pro učení a vyučování, jakými jsou zejména různá audiovizuální média. Nejen v zahraničí, ale dnes i u nás jsou pro vzdělávací účely nabízeny četné programy zejména pro výuku cizích jazyků, ale i pro jednotlivé vyučovací předměty. Tyto

programy uplatňují multimediální prezentaci, tj. spojují text s vizuálními (neverbálními) a zvukovými prostředky a s různými počítačovými efekty. Např. podle nabídky komerčních firem specializovaných na tyto výukové programy mohou dnes české školy využívat multimediální programy, na nichž jsou instalovány slovníky, gramatické a konverzační příručky pro angličtinu či němčinu a dokonce počítačové verze školních učebnic vydaných knižně. Tyto elektronické učebnice jsou vskutku atraktivní a ve srovnání s tištěnými učebnicemi se mohou jevit jako nesrovnatelně dokonalejší. Nesporné jsou zejména přednosti multimediálních učebnic instalovaných na CD-ROM – např. jsou interaktivní, tj. uživatel může volit, zda chce textem procházet aktivně, komunikovat s ním, své získané znalosti procvičovat a testovat – zkrátka může být mnohem více aktivován jako příjemce a zpracovatel informací, než je to možné u tištěné učebnice. Elektronické učebnice dále mohou také využívat vizuální a zvukové ukázky. V porovnání s těmito technickými vymoženostmi multimediálních výukových programů (elektronických učebnic) se může zdát klasická tištěná učebnice jako zastaralý didaktický prostředek. K vytlačení tištěných učebnic ze školní výuky však nejenže nedošlo, ale naopak lze dnes pozorovat jejich renesanci. Tištěné učebnice mají totiž oproti elektronickým učebnicím některé vlastnosti, které je činí nenahraditelnými ve funkci didaktického prostředku - jsou ekonomické a levnější než výukové programy a technická zařízení k nim potřebná a jsou také snadno dostupné a přenosné, neboť nevyžadují žádné technické zařízení.

Průcha uvádí (1998, str. 46 - 47), že učitelé využívají tištěné učebnice pro plánování vyučování, při jeho realizaci, jako zdroj pro hodnocení učebních výsledků žáků aj. Konstatuje, že učitelé v českých školách většinou využívají učebnice jako prioritní informační zdroj pro plánování obsahu vyučování. Ukazuje se přitom, že zkušení učitelé mají vytvořenu kompetenci k tomu, aby mohli posuzovat určité vlastnosti učebnic, s nimiž pracují – např. vhodnost či přístupnost určité učebnice pro žáky určitého věku. Dále dle Průchy (1998, str. 112) jsou učebnice východiskem pro plánování realizace učiva ve výuce. Konstatuje, že dle šetření bylo zjištěno, že 89% učitelů používá učebnici a 50% učitelů metodickou příručku jako základní informační zdroje pro plánování výuky. Výsledky výzkumů u učitelů tedy jednoznačně prokazují na velmi vysoké používání učebnic.

Z toho všeho dle Klapky (2006, str. 45 - 47) vyplývá, že učebnice jsou transformovaným souhrnem informací. Slouží jako prostředek k uskutečňování plánovaného kurikula a řídí žákovo sebevzdělávání. Pro učitele mají nezastupitelnou funkci zpětné vazby. Svým zpracováním (komunikačním, ergonomickým, didaktickým, estetickým atd.) vedou žáky zejména ke studijní motivaci.

Tištěná učebnice nabízí zvláště začínajícím pedagogům cestu, jakým způsobem organizovat a řídit výuku. Zdá se být pravděpodobné, že právě začínající učitelé častěji pracují s učebnicí než jejich zkušenější kolegové. Proč se toto právě děje? Na tuto otázku se nabízí několik možných odpovědí. Logicky se dá předpokládat, že začínající učitel ještě nedisponuje dovednostmi, jak využívat svých pedagogických kompetencí, a pravděpodobně ještě komplexně neovládá složitý systém výukových strategií, kterými může výuku flexibilně a kreativně utvářet.

2.3 Funkce učebnice

Funkce kvalitně koncipované učebnice do jisté míry supluje úlohu učitele ve výuce. K tomu, aby byly efektivně využity veškeré funkce učebnice, je podstatné, aby učitelé rozuměli metodám práce s textem a dokázali tyto dovednosti předat žákům – obdobný požadavek je nutné vznést i na tvůrce učebnic. Požadavek vyhledávání zdrojů nových poznatků se stal v současné informační společnosti nezbytným předpokladem učící se společnosti. Právě dovednost vyhledávání informací by měla být pro současné pojetí výuky prioritou v rámci získávání potřebných kompetencí. Jak Klapka (2006, str. 50) uvádí, cílem nově vytvářených didaktických textů by mělo být zohlednění činnostního pojetí při získávání nových poznatků a osvojování si adekvátních postojů a hodnot. V centru pozornosti je např. žáková kompetence samostatného využití získaných vědomostí v praxi, mezioborového propojení znalostí, zaujímání vlastních stanovisek a návrhů řešení k předkládaným problémům. Učebnice je součástí souboru didaktických prostředků a jako druh školních didaktických textů. Do této rozsáhlé skupiny pomůcek se řadí např. také cvičebnice, čítanky, slovníky, sborníky, zpěvníky, atlasy, sbírky úloh, mluvnice, pracovní sešity a další. Učebnice mohou být výborným prostředkem pro rozvoj komunikačních dovedností žáků a pro přijímání i podávání konstruktivní kritiky. Žákům je potřebné předkládat prostor pro jejich vlastní názor, pro jejich subjektivní interpretace vnímání světa s požadavkem obhajoby vlastních tvrzení. Věří se, že prioritou pedagogických nakladatelství při tvorbě didaktických textů není pouze získat akreditaci Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR) z důvodů uplatnění tržních mechanismů, ale že prvořadou úlohu zde hraje aspekt didaktický.

Podle Maňáka (2008, str. 22 - 25) se v současnosti musí učebnice vyrovnávat s novými situacemi. Přizpůsobují se totiž nově vzniklým nárokům na školu, na výuku, na inovace a reformy školské soustavy. Stále častěji se objevují učebnice doplněné nebo doprovázené textem a obrázky na elektronických nosičích, nejčastěji u učebnic cizích jazyků. Ve školách se zavádějí informační technologie, elektronické pracovní listy a učebnice, digitální učební materiály, počítačová výuka s připojením na internet. Běžné jsou počítačové učebny, ve stále větší míře se uplatňují multimediální pomůcky, objevují se návody, jak ve výuce využívat interaktivní tabuli, vizualizér, power point, e-learning aj. Stále se však počítá s učebnicí, ba dokonce se vychází z tradiční výuky, která se má těmito moderními pomůckami jen zatraktivnit, obohatit a doplnit, oživit a prohloubit. Učebnice jako jasně vymezená a funkčně konkrétní fyzická jednotka, shrnující a zobecňující daný okruh učiva, tuto funkci plnit může, ba musí, protože není dílem náhody nebo libovůle amatéra, ale plánovitým výtvořem odborníků. Nová funkce učebnice, která bude stanovovat a do značné míry i vymezovat požadavky na učivo, by se mohla nazvat funkcí normativní nebo unifikující, poněvadž by měla spolu se standardy vytyčovat a sjednocovat požadavky (normy) na příslušné obory a ročníky, a to na základě ukazatelů, vytvořených zvláštními komisemi odborníků. Obsah (učivo) by ovšem nebylo určeno direktivně předem jako závazná norma, ale až na základě schvalovacího řízení, které bude muset být velmi náročné a přísné. Schvalovací komise spolupracují se speciálními komisemi odborníků a se státní akreditační komisí, jejímiž členy se mohou stát jen zvláště vybraní odborníci z oblasti teorie a praxe. Moderně koncipované učebnice se orientují na výběr obsahu ve smyslu „základního učiva“ (core curriculum), které žáky vyzbrojuje podstatnými znalostmi pro úspěšný život v demokratické společnosti. Moderní učebnice má také předpoklady k tomu, aby se stala nejdůležitější pomůckou v tom smyslu, že bude představovat ucelený a metodicky zpracovaný soubor základních poznatků vyučovacího předmětu daného oboru a ročníku, který bude propojen s dalšími doplňujícími materiály (pedagogickými konstrukty), s vhodnými didaktickými prostředky včetně nejmodernější výpočetní techniky.

Jak uvádí Maňák a Knecht (2007, str.13 - 14), v dnešní době se jako základní a klíčová funkce učebnice jeví její úloha *motivovat žáky k učení*. Žáci dnes mají k dispozici mnoho informačních zdrojů a pokud jsou jejich učebnice nezajímavé a nudné, nejsou příliš ochotni se z nich učit. Naopak zajímavé učebnice vzbuzují zvědavost a zájem žáků o daný předmět, který jim může vydržet po celý jejich život. Vyvolání žákova hladu po vědění a poznávání je jeden z nejdůležitějších cílů, jakých může školní vzdělávání dosáhnout.

2.4 Tvorba učebnice

Za jakých podmínek učebnice vzniká? Jaké motivy, zájmy a postoje mají autoři a vydavatelé učebnic? S jakými problémy se autoři a vydavatelé učebnic setkávají? Ukazuje se, že tvorba učebnic je komplexní proces, který by neměl končit uvedením učebnice na trh, ale měl by být doprovázen jejím následným monitorováním v praxi. Vydání učebnice a jejímu uvedení na trh a do škol předchází mnoho kroků, o kterých žáci, učitelé ani výzkumníci mnohdy nepřemýšlejí a ani o nich detailně nevědí. Asi nejdůležitějším, byť ne jediným, aktérem při tvorbě učebnice je kromě nakladatelského domu také autor učebnic, případně kolektiv autorů. Na konečnou podobu učebnice mají dále vliv např. redaktor z nakladatelství, grafik, recenzenti, které si vybírá nakladatel, typograf a další. Tvorba učebnic zdaleka není jen dílem autora. Autor často předloží námět ke zpracování učebnice a strukturu (obsah), která musí být schválena vydavatelstvím. Již k tomuto návrhu učebnice se často vyjadřují externí recenzenti, autor pak napíše ukázkové kapitoly, které jsou opět posuzovány a následně dotvoří text učebnice podle navržených úprav. Podobu učebnice dále ovlivňují typografové, ilustrátoři, grafici a další důležití aktéři. Tento dlouhý a někdy trnitý proces se však od vydavatelství k vydavatelství liší, a proto pro zjištění kvality učebnic je užitečné analyzovat postupy při tvorbě učebnice.

Ve většině vyspělých zemí si však nakladatelé učebnice vytvářejí sami. Jedná se hlavně o soukromou sféru. V té si nakladatelé někdy provádějí vlastní šetření mezi učiteli a žáky, aby zjistili, co od učebnice požadují. Jedná se především o marketingová šetření. Téměř samozřejmostí je jejich ověřování manuskriptů učebnic několika učiteli ve výuce. Zjišťují také, jaké vlastnosti učebnice jsou důležité pro jejich kvalitu a čtivost textu, resp. přiměřenost jazyka učebnice potencionálním čtenářům.

Dle Klapky (2006, str. 50) základem kvalitní tvorby, používání a hodnocení učebnic je komunikace mezi všemi zainteresovanými aktéry procesu vzdělávání. Tento proces může být završen realizací vzorových modelů učebnice, které budou šité na míru žákům s různými vzdělávacími potřebami. Výsledný efekt by se měl projevit nejen na poli získaných kompetencí žáků, ale také na poli monitorování a evaluace kvality fungování didaktických prostředků ve výchovně - vzdělávacím procesu.

Jak uvádí Průcha (1998, str. 116 - 19), tvorba učebnice je složitý, odborně a ekonomicky náročný proces, na kterém se podílí řada odborníků různých profesí:

1. Autoři, kteří text učebnice produkují a vtiskují určité pojetí.
2. Odborní lektori, jejichž posudky musí být přikládány k schvalovacímu řízení o učebnici.
3. Redaktoři nakladatelství vydávajících učebnice, kteří ve spolupráci s autory, lektory a grafiky učebnice dotvářejí.
4. Grafici, vybavující učebnice obrazovými komponenty a celkovým polygrafickým designem (barvy, písmo aj.).
5. Pracovníci odborných institucí, kteří doporučují na základě lektorských posudků učebnice ke schválení.
6. Pracovníci MŠMT ČR, kteří udělují učebnicím schvalovací doložku.

Podle Maňáka (2008, str. 14 - 15) v porovnání současných učebnic s učebnicemi používanými v 70. a 80. letech 20. století je patrný pokrok zejména v grafickém zpracování. Učebnice mají podíl na definování vyučovacích předmětů, a to nejen v rovině vzdělávacího obsahu, ale také v jeho metodickém ztvárnění. Učebnice reprezentují a zprostředkovávají vědecké disciplíny žákům. Reprezentace obsahu vědeckých disciplín by měly jednak zohledňovat požadavky kurikula, a jednak by měly odpovídat kognitivním dispozicím žáků. Učebnice v této podobě se tak stávají pevnými komponenty poskytujícími odkazy o povaze školních předmětů pro učitele, studenty a jejich rodiče. Pokud budeme kvalitu učebnic posuzovat pouze na základě jejich prodejnosti, nemusí nutně platit, že učebnice, která se dobře prodává, je nejvhodnější pro všechny své uživatele. Výběr učebnic je většinou realizován učiteli. Je třeba počítat s tím, že učitelé nebudou při jejich výběru používat nejnovější vědecké metody, neboť ty jsou pro ně příliš náročné. Systematický výzkum učebnic by měl pravidelně poskytovat výsledky své práce nejen vydavatelům učebnic, ale také učitelům, kteří o nákupu učebnic rozhodují. Zde se jeví jako nezbytný požadavek přípravy učitelů na výběr učebnic. Velký problém představuje skutečnost, že komunikace mezi zástupci výzkumu učebnic a vydavatelstvími učebnic je poměrně omezena. Zástupci výzkumu učebnic v některých případech plní funkci recenzentů učebnic, případně konzultantů – v mnohých případech pouze formální. Zřídka dochází ke vzájemné komunikaci za účelem výměny zkušeností a nejnovějších poznatků z oblasti výzkumu učebnic resp. marketingových trendů, zákulisí vzniku učebnic apod.

Kromě toho pro zástupce vydavatelství učebnic a také pro učitele, rodiče a žáky bývají publikace zabývající se výzkumem učebnic často obtížně srozumitelné. Představitelé výzkumu navrhnou pro další praxi praktické kurzy přípravy učitelů pro výběr a kritické hodnocení učebnic a tím se pokusí zajistit, aby učitelé dokázali z bohaté nabídky učebnic kompetentně vybrat učebnici kvalitní po všech stránkách.

2.5 Evaluace učebnice

Výzkum učebnic patří mezi důležité oblasti pedagogického výzkumu. Tato forma je rozšířená především v zahraničí, kde ji zaštiťuje Mezinárodní asociace pro výzkum učebnic a edukačních médií (IARTEM – International Association for Research on Textbooks and Educational Media). V českém prostředí se celkově učebnicím systematicky věnuje jen několik odborníků (Průcha, Pluskal) a také vědečtí pracovníci pod vedením profesora J. Maňáka v Brně, kteří se zabývají teorií a výzkumem učebnic.

Jak Klapko (2006, str. 3) uvádí, problematika evaluace učebnic byla v českém edukačním prostředí podrobně zmapována například v pracích J. Průchy a Z. Sikorové. Teoretická rozpracovanost tohoto významného kurikulárního dokumentu však ještě nezaručuje, že jsou ve školské realitě teoretické poznatky aplikovány. Ke zjištění skutečného fungování učebnic na školách se nabízí hned několik možností, kudy zaměřit pedagogický výzkum. Učebnice lze analyzovat z pozice jejich uživatelů, jimiž jsou učitelé a žáci, dále z pozice jejich obsahu nebo formy. Metodologicky můžeme využívat kvantitativní, kvalitativní, případně v současnosti progresivní smíšený typ výzkumu.

Podle Knechta (2006, str. 7 - 8) výzkum učebnic je v rámci pedagogického výzkumu zatím spíše okrajovou oblastí, ačkoliv jsou učebnice součástí každodenní výuky na všech stupních a typech škol. I to je jedním z důvodů, proč se učebnice staly atraktivním zbožím pro neustále rozšiřující se síť učebnicových vydavatelství. Přestože se počet učebnicových vydavatelství v České republice v současnosti blíží již sedmi desítkám a počet jimi nabízených učebnic přesahuje tisíc nejrůznějších titulů, otázkou evaluace učebnic se systematicky nezabývá v České republice žádná větší odborná instituce. Výjimkou je pouze Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které hodnotí učebnice prostřednictvím

procesu udělování tzv. schvalovacích doložek. Existence schvalovacích doložek se stává středem zájmu mnoha odborných diskusí, kde se můžeme setkat jak se zastánci velmi přísného státního dohledu nad vydáváním učebnic, tak s těmi, kteří systém státního dohledu kritizují a řešení vidí především v podpoře nezávislého výzkumu. Ačkoliv jsou současná kritéria udělování tzv. schvalovacích doložek poměrně přísná, bývají v některých případech učebnice odlišné, a to i takové, které jsou určené pro stejný vyučovací předmět, ročník i typ školy. Učebnice se neliší pouze technickým či grafickým zpracováním (formát, barevnost), ale liší se také například v rozsahu výkladového textu, množství a kvalitě použitých obrazových komponent, i v intelektuální náročnosti uvedených otázek a úkolů pro žáky. Tahle skutečnost dokazuje, že otázka hodnocení učebnic je neobyčejně aktuální a živá, neboť „tzv. neviditelná ruka trhu“ v případě učebnic neplní svou funkci. Učebnice není zbožím každodenní potřeby, proto by měla plnit mnohé další nezastupitelné funkce. Nejčastěji se hovoří o funkci motivační, informační, transformační, systematizační, sebevzdělávací, integrující, koordinující, řídicí, rozvíjející a výchovné. Vedle toho by učebnice měla být nositelem a zprostředkovatelem důležitých společenských hodnot.

Z uvedeného vyplývá, že učebnice není možné hodnotit pouze dle jejich ceny, neboť cena nesouvisí s jejich didaktickou kvalitou. Neplatí tedy, že nejdražší učebnice (většinou nejobsáhlejší nebo graficky nejatraktivnější) je kvalitně didakticky zpracovaná a nejlépe využitelná v každodenním vyučování. Nejdůležitější funkcí učebnice je prezentovat (transformovat) informace. Učebnice určují výběr obsahu vzdělávání pro daný předmět, jsou tedy nejdůkladnější reprezentací daného kurikula. Učebnicové texty jsou systematicky psány v souladu s cíli vzdělávání a v souladu s podmínkami učení. Správná učebnice musí začleňovat informace do systému a sladit je s používáním dalších didaktických materiálů (koordinační funkce), vést žáky k používání strategií učení v jejich učebních aktivitách. Čím více jsou žáci aktivní při učení, tím hlubší a dlouhodobější jsou výsledky jejich učení. Dobrá učebnice podporuje sebehodnocení žákova učení, proto obsahuje klíče správných odpovědí a výsledky řešených úloh, učí žáky, jak hodnotit výsledky vlastního učení s využitím alternativních metod řešení problému. Mezi mnoha cíli vzdělávání vystupují do popředí především dva nejdůležitější směry: poskytnout žákům základní znalosti a dovednosti a přispět k morálnímu rozvoji žáků. Ve vzdělávání věnujeme nejvíce času učení v rámci různých vyučovacích předmětů, společnost však potřebuje především lidi s vysokými morálními zákony a občanskými postoji. Učebnice by měly tedy také podporovat vytváření žádoucích postojů a hodnot. To může být dokonce nejdůležitější funkcí učebnice.

Učebnici můžeme nazvat edukačním konstruktem, neboť představuje složitý celek několika komponent, které mají být pokud možno v rovnováze a vhodně doplněny komponentami obrazovými. Obě tyto komponenty by měly zároveň respektovat nejen všechny výše uvedené funkce učebnice, ale i osobnost žáka, kterému je učebnice určena především. Učebnice je nejen důležitým a nezastupitelným prostředkem pro vzdělávání a sebevzdělávání žáků, ale také usnadňuje a zpřijemňuje práci učitelům. Prostřednictvím učebnice lze u žáků zvýšit motivaci ke studiu, pokud je psaná z jejich pohledu poutavým a srozumitelným textem, doplněným vhodně zvoleným obrazovým materiálem, který má především didaktickou funkci, nikoliv pouze funkci ozdobnou. Pokud dále učebnice obsahuje například rozšiřující učivo pro nadané žáky, vybízí svým charakterem k využití různých výukových metod a je případně doplněna moderní zpracovanou metodickou příručkou, stane se bezpochyby i vítaným pomocníkem pro učitele.

Knecht a Janík (2008, str. 137 - 8) jmenují z českých autorů, kteří se zabývají nebo zabývali problematikou učebnic cizího jazyka alespoň S. Jelínka (1993/1994), R. Purma, L. Housku, J. Hendricha (1993/1994, 1994/1995), M. Marouškovou (1995/1996) a I. Pýchovou (1993/1994). Předmětem jejich zájmu je zvláště teorie učebnice cizího jazyka, její funkce a aplikace na užívání učebnic v praxi, rovněž problémy tvorby a hodnocení učebnic cizích jazyků, případně kritéria výběru učebnic pro konkrétní didaktické účely. Na příkladu vybraných učebnic angličtiny představuje také J. Kubrická (2006) nové téma v problematice učebnic: trend jejich genderové korektnosti. V. Janíková (2007) se zamýšlí nad rolí učebnice ve výuce cizích jazyků z hlediska autonomního učení žáků a představuje některé práce českých a zahraničních autorů zabývajících se tímto tématem i funkcí učebnice ve výuce cizích jazyků obecně. Uvádí možná kritéria, která by měly učebnice cizích jazyků splňovat, aby dostatečně podporovaly autonomní učení žáků.

2.5.1 Kritéria (hlediska) pro analýzu učebnice

Kterou učebnici tedy vybrat, aby co nejlépe plnila své poslání? Do jaké míry nyní používané učebnice respektují požadavky osnov a jaké změny v tomto směru lze očekávat v budoucnosti?

Maňák (2006, str. 73 - 75) uvádí, že moderní doba stále více učitele staví před nelehká rozhodnutí, kterou z nabízených učebnic mají zvolit pro výuku, neboť na první pohled všechny slibují být kvalitním pramenem poznání i zárukou účinných výsledků. Dnešní učebnice mají vesměs přitažlivý vzhled, jsou v souladu s požadavky osnov Rámcového vzdělávacího programu, ale značné rozdíly vykazují v rozsahu učiva, jeho zpracování a přiměřenosti danému věku. Všechny učebnice mají sice kladné posudky recenzentů, doporučující doložku ministerstva, ale přesto se mnohé v praxi neosvědčují. Učitel musí tedy řešit problém, jak vybrat učebnici, která je pro jeho situaci a záměry nejvhodnější. Má ovšem k dispozici mnohé výzkumné prostředky, odborné publikace, které umožňují racionální, zdůvodněnou volbu. Většinou jde však o náročné dlouhodobé výzkumy, které jsou spíše určeny autorům a odborným posuzovatelům učebnic než učitelům, poněvadž vždy vyžadují čas na zkoumání, podrobnou analýzu a vyhodnocení. Samotný učitel se potřebuje správně a relativně rychle v nabízených učebnicích orientovat a rozhodnout, které dá přednost. Jeho rozhodování by se ovšem mělo opírat o jasná kritéria, která výrazně charakterizují odlišnosti jednotlivých učebnic a která umožňují postihnout jejich dominantní znaky a zohledňují pedagogické aspekty. Soubor takových kritérií (hledisek) vznikl na základě učitelských zkušeností a praktického ověřování. Některá uvedená hlediska je možno vynechat, doplnit nebo obměnit tak, aby výběr učebnice co nejlépe splňoval sledované výchovně-vzdělávací cíle.

Kritéria (hlediska) pro analýzu učebnic:

1. Bibliografický záznam, počet stran, formát
2. Rozčleňování učiva
 - a, podle osnov Rámcového vzdělávacího programu
 - b, podle jiných aspektů
3. Jazyk textu
 - a, přiměřenost věku
 - b, počet odborných výrazů, cizích slov (přiměřený, nadměrný)
4. Nové pojmy
 - a, počet (přiměřený, nadměrný)
 - b, vymezení, vysvětlení pojmů
 - c, zvýraznění textu

5. Vysvětlení nového učiva
 - a, použité metody a postupy (variabilita, stereotypnost)
 - b, přehled a výstižnost, adekvátnost
 - c, rozlišení základního a doplňkového učiva

6. Cvičení a úkoly
 - a, počet cvičení a úkolů
 - b, náročnost, různorodost
 - c, funkčnost
 - d, druhy (reprodukční, paměťové, popis, řešení problémů aj.)
 - e, gradace podle obtížnosti, nároků na samostatnost aj.

7. Názornost
 - a, počet ilustrací
 - b, funkčnost
 - c, druh (foto, graf, schéma, náčrt, mapka, umělecká ilustrace aj.)
 - d, návaznost na text

8. Přílohy
 - a, obsah, rejstřík
 - b, odkazy, vysvětlivky
 - c, slovníček, přehled pojmů
 - d, jiné přílohy (diapozitivy, CD, audiokazety, samostatný pracovní sešit aj.)

9. Práce žáků podle učebnice
 - a, návody, rady, motivace
 - b, metodické pokyny
 - c, podněty k samostatné práci

10. Práce učitele podle učebnice
 - a, obsahuje metodické podněty, samostatná metodická příručka
 - b, počítá s učitelovou tvořivostí
 - c, podporuje diferenciaci žáků

11. Návaznost učebnice

- a, na učebnice předchozího nebo následujícího ročníku
- b, respektuje mezipředmětové vztahy
- c, hledá paralely k životu současné společnosti
- d, odkazuje na další materiály (slovníky, příručky, encyklopedie aj.)

12. Estetické a výchovné aspekty učebnice

- a, estetický vzhled
- b, grafická úprava (typ písma)
- c, motivuje k zájmu o vyučovací předmět
- d, sleduje výchovné cíle

3 Kurikulum a učebnice

Dle Maňáka (2007, str. 25) se učební osnovy vymezují jako normativní pedagogické dokumenty, neboť na základě úředních rozhodnutí stanovují cíle výuky, vymezují obsah a rozsah učiva v jednotlivých vyučovacích předmětech, ročnících a typech škol. Dříve se rozlišovaly osnovy normální, maximální, minimální, většinou byly chápány jako normativní dokument, který sloužil nejen k orientaci učitelům, ale též ke kontrole jejich práce a dodržování státních ideových záměrů. Postupně se učební osnovy staly předpisem rámcovým, závazný charakter převzaly tzv. standardy. Standard znamená ustálenou míru, stanovený stupeň pro hodnocení. Standard vzdělávání představuje všechny závazné požadavky na úroveň vědomostí a dovedností, které se vyžadují pro ukončení určitého ročníku nebo stupně školy. V souladu s novými principy kurikulární politiky, které jsou zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílé knize) a zakotveny v zákoně č. 561/2004 Sb., Školský zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, se do vzdělávací soustavy od 1. 9. 2007 zavedl nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy. Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. Rámcové vzdělávací programy vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Vzdělávací programy jsou dokumenty normativního typu, které obsahují zejména učební plán určitého druhu či stupně školy, formulující cíle vzdělávání celkově či v jednotlivých předmětech a hlavně vymezují obsahy vzdělávání v podobě učebních osnov, přičemž počítají s existencí příslušných učebnic, které musí svým obsahem korespondovat s těmi obsahy, jež jsou stanoveny kurikulárními dokumenty a musí respektovat jejich hodnotové orientace.

Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP):

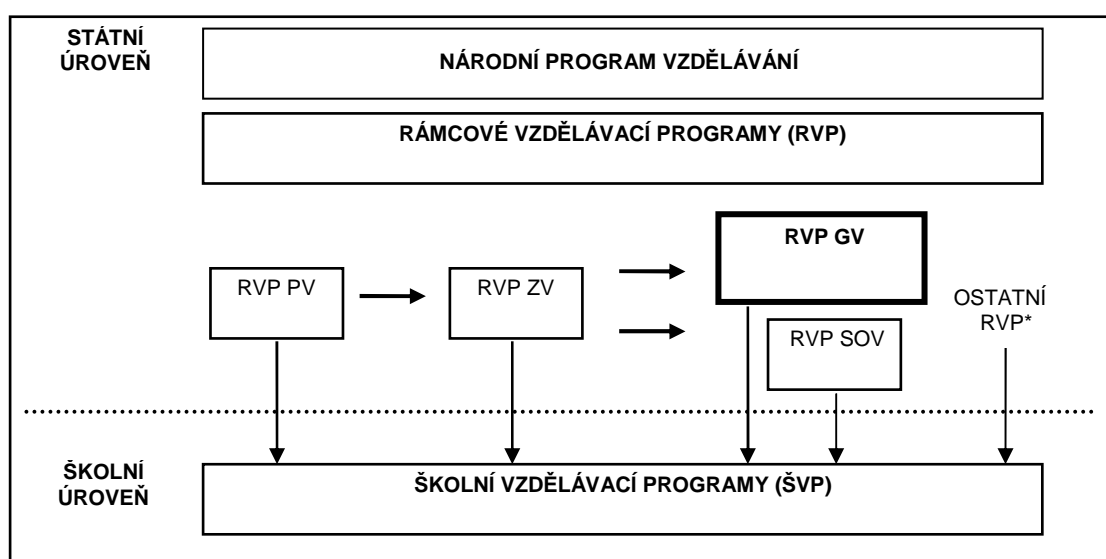
- vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě
- vycházejí z koncepce celoživotního učení

- formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání
- podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV 2007):

- navazuje svým pojetím na Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání a je východiskem pro koncepci rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání
- vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků, včetně vzdělávání v odpovídajících ročnících víceletých středních škol
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání
- vymezuje vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo
- zařazuje jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi
- podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, odlišných metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků
- umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- je závazný pro všechny střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení pro vstup do středního vzdělávání

RVP ZV 2007 je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se Školním vzdělávacím programem i podle měnících se potřeb a zájmů žáků. Školní úroveň Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání představují Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), které mají omezenou lokální platnost. Podle nich se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Tyto ŠVP si každá škola samostatně vytváří podle zásad stanovených v příslušném Rámcovém vzdělávacím programu. Národní program vzdělávání, Rámcové vzdělávací programy i Školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost.

Obrázek č.1 - Systém kurikulárních dokumentů (www.vuppraha.cz)

Legenda:

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV 2007– Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV–LMP); RVP GV – Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání; RVP SOV – Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání.

* Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro jazykové vzdělávání, případně další.

3.1 Funkční změny v postavení souvislosti s reformou ve školství

Jak uvádí Klapka (2006, str. 50), zavedení nových školských reforem má odezvu i na vznikající didaktické texty. Významným posunem v Rámcovém vzdělávacím programu je ohled na individuální zvláštnosti žáků při nabývání kognitivních a afektivních vědomostí a dovedností. Učebnice nejsou prvotními a závaznými výukovými dokumenty, ale svou závislost na prvotních školských dokumentech (učebních osnovách, Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání aj.) respektují, poněvadž jinak by byly v dané vzdělávací soustavě nepoužitelné. Ovšem tato závislost vždy byla relativní a dnes je stále více uvolněnější, o čemž svědčí velké množství učebnic, které trh školám nabízí, jejichž zpracování se někdy diametrálně liší. Jejich obsah, rozsah, přiměřenost, didaktická vybavenost je značně rozdílná, a to i přes skutečnost, že všechny mají schvalovací doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Konečně rozhodnutí o výběru optimální učebnice závisí na učiteli, ale jeho volba není vždy optimální, naopak často je náhodná, poplatná různým okolnostem.

Podle Maňáka (2007, str.25 - 26) je kurikulum pojem, který zahrnuje širokou škálu edukačních jevů vázících se k obsahu vzdělávání, zahrnujících jak koncepci vzdělávání, tak též aspekty vztahující se k jeho realizaci. Lze v něm rozlišit dimenzi ideovou, obsahovou, organizační a metodickou a v této šíři zahrnuje i učebnice. Celý systém didaktických pomůcek bude variabilní, mobilní, jeho stabilní základ však bude tvořit učebnice, která bude v kurikulu zajišťovat řád, pevný opěrný bod pro vyučovací činnost učitele i učební aktivity žáků. Zatímco Rámcové vzdělávací programy jsou definovány převážně v obecné rovině, učebnice by měly být psány tak, aby mohly fungovat jako spojnice mezi cíli a očekávanými výstupy prezentovanými v kurikulu. Učitelé využívají učebnice stále častěji během přípravy na výuku než při samotné výuce. Důvodem je zřejmě skutečnost, že některé učebnice jsou především vhodným zdrojem informací pro učitele, nicméně možnosti využití těchto učebnic při práci s žáky ve výuce jsou poměrně omezené. Učebnice je specifickým ztělesněním vzdělávacího programu (kurikula), které není pro učitele závazné ani po stránce obsahové, ani metodické. Přesto současné učebnice tradiční obsah respektují, odlišnosti se týkají hlavně rozsahu daného učiva a jeho metodického ztvárnění. Při zvyšujících se požadavcích na rozsah učiva se neodkladně vynořuje otázka, jaký je vlastně vztah mezi normativními dokumenty a učebnicemi. Je to otázka velmi závažná, neboť se ukazuje, že učebnice jsou nejen pro učitele, ale i žáky uznávanými reprezentanty požadovaného učiva a v budoucnu zřejmě zcela nebo zčásti oficiální normy, kromě standardu, nahradí. V současné době české

školy používají učebnice, které se opírají o platné osnovy, které byly od 1. 9. 2007 nahrazeny Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Společný evropský referenční rámec (dále SEER) pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme, je dokumentem rady Evropy z roku 2001 a poskytuje obecný základ pro vypracovávání směrnic pro vývoj kurikul, zkoušek, učebnic v celé Evropě. Úplně popisuje, co se musí studenti naučit, aby užívali jazyka ke komunikaci, a jaké znalosti a dovednosti musí rozvíjet, aby byli schopni účinně jednat. Popis se rovněž týká kulturního kontextu, do něhož je jazyk zasazen. Rámec také definuje úroveň ovládnutí jazyka, které umožňují měřit pokrok studentů v každém stadiu učení se jazyku a v průběhu celého života studenta. V České republice byl jako doporučený dokument přijat Společný evropský referenční rámec pro jazyky, postupně dochází i k jeho zakotvení v RVP. Je prozatím jediným známým nástrojem, který nabízí i referenční úrovně včetně způsobu jejich hodnocení v národní kurikulární reformě, a který podle Společného evropského referenčního rámce pro základní školství definuje očekávanou výstupní úroveň pro vzdělávací obor Cizí jazyk jako úroveň A2. Žádoucí je úplná implementace tohoto rámce do vzdělávacího systému České republiky jako účinného nástroje k provázání formálního a neformálního jazykového vzdělávání.

4 Učebnice cizího jazyka

Dle Jelínka (1994-95, str.83 - 85) prvořadou funkcí učebnice cizího jazyka je to, aby se podle ní žáci mohli dobře učit a aby podle ní učitel mohl úspěšně vyučovat.

V lingvodidaktické literatuře je učebnice charakterizována jako:

- model, v němž se obráží určitá koncepce cizojazyčné výuky
- jádro výukového programu
- zobecněný program součinnosti učitele a žáků
- konspekt učebního kurzu aj.

V učebnicích existuje učivo na projektové úrovni, v níž se během vyučování transformuje „vzhledem ke konkrétním žákům, z pozice konkrétního učitele, vzhledem k dalším konkrétním podmínkám a okolnostem. Při této transformaci vystupuje do popředí vztah mezi funkcí učebnice, která v té či oné míře determinuje obsah a postup výuky, a samostatnou tvůrčí činností vyučujícího, který projekt daný učebnicí ve specifické situaci realizuje. Celkově je možno konstatovat, že determinační funkce učebnice cizího jazyka se projevuje především ve výchozím koncepčním přístupu k vyučování – učení, zatímco učitelova kreativita se promítá hlavně ve variabilním řešení jednotlivých metodických otázek a ve volbě dílčích vyučovacích postupů. Jedním z požadavků, které by měly nové učebnice cizích jazyků (a ucelené soubory materiálů, které se k nim váží) splňovat je to, že v jejich koncepci by měly být bezprostředně zakotveny předpoklady pro variabilitu vyučovacích postupů. Je samozřejmé, že naznačenému požadavku má odpovídat i pojetí metodické příručky, která učebnici doprovází a která je nepostradatelnou součástí celého učebního souboru. Těžiště metodické příručky by mělo spočívat v seznámení učitelů s hlavními rysy celkové koncepce, na níž je zpracování učebnice a celého učebního souboru založené a v explicitně naznačených variantách vyučovacích postupů. Se zdůrazněním variability vyučovacích postupů jsou úzce spojeny další významné funkce učebnice cizího jazyka, funkce stimulační (inspirační) a rozvíjející. Jde o to, že učebnice cizího jazyka spolu s metodickou příručkou a s dalšími součástmi učebního souboru má celým svým pojetím stimulovat učitelovu tvořivost a iniciativu, má učitele podněcovat k tomu, aby hledali a ověřovali vlastní náměty, obměny a kombinace postupů a organizačních forem výuky, aby užívali rozmanitých doplňkových materiálů a prostředků didaktické techniky a aby tak pružně dotvářeli učebnici v soulase se svým individuálním pracovním stylem a se specifickými podmínkami, které autoři učebnice samozřejmě nemohou v celé mnohotvárnosti předvídat. Tím má učebnice cizího jazyka významně přispívat k rozvíjení učitelovy profesionální lingvodidaktické kompetence a zároveň ovšem i k celkovému zkvalitňování jazykové výuky. Ve vztahu k žákům má učebnic

cizího jazyka plnit ještě další různé funkce, např. funkci všeobecně vzdělávací (poznávací, informační), která mimo jiné spočívá v poskytování poznatků z reálií příslušných jazykových oblastí s ohledem na mezipředmětové vztahy, funkci výchovnou, kontrolní, integrační aj. je nepochybné, že učebnice jako základní pomůcka má žákům (a případně i jejich rodičům) umožňovat dobrou orientaci v učivu, má jim zajišťovat přehled o tom, čemu se již naučili a jakých pokroků dosahují. Učebnice cizího jazyka má tedy žáky učit efektivně se učit jazyku s perspektivou postupného přechodu k autoregulaci učení. Učebnice spolu s pracovním sešitem a dalšími učebními materiály má nejenom regulovat a racionálně usměrňovat učení žáků, ale měla by jim též nabízet kromě základního programu i program rozšiřující a měla by jim umožňovat výběr úloh a cvičení podle jejich individuálních předpokladů a učebních strategií. Plní-li učebnice cizího jazyka a celý učební soubor naznačené funkce ve vztahu k učiteli a žákům, brání tím zároveň stereotypnosti, jednotvárnosti a nezajímavosti výuky, přispívá k vytváření příznivé atmosféry pro partnerské vztahy mezi vyučujícím a žáky a kladně ovlivňuje jejich motivaci. Svou přiměřenou náročností by měla učebnice cizího jazyka směřovat nejen ke kvalitnímu plnění komunikativního cíle výuky, ale i k všestranné kultivaci osobnosti žáků a jejich vzájemných vztahů. Podle Maňáka (2008, str. 19), hlavní specifičností učebnice tradičního typu je zejména její univerzálnost, polyfunkčnost a nezávislost na dalších zdrojích. Tato skutečnost nám ukazuje, že učebnice bude i nadále plnit ve výuce důležité funkce, dokonce se objeví i funkce nové. Učebnice totiž doplňuje nebo i nahrazuje úlohu dřívějších učebních osnov a standardů. Z toho plyne požadavek, aby se výzkumy učebnic více zaměřovaly též na zpracování kurikula v učebnicích, na výběr základního učiva a na práci učitelů a žáků s učebnicemi. Zahraniční učebnice vykazují zatím jistý náskok v oblasti podpory elektronických médií ve výuce před učebnicemi tuzemskými. Jedním z důvodů může být sofistikovanější a pružnější koncept tvorby cizojazyčných učebnic, jež je jistě úzce spojen nejen s finančními, ale i materiálními podmínkami.

4.1 Deskripce situace učebnic anglického jazyka na dnešním trhu

Současný ekonomický systém v České republice, podobně jako ve většině jiných zemí, vede k fungování značně rozsáhlého trhu učebnic. Namísto bývalého monopolu několika státních nakladatelství učebnic, které vydávaly učebnice do roku 1990, působí dnes u nás desítky soukromých nakladatelství publikujících učebnice a jiné didaktické texty. Jak školský zákon v § 27 uvádí „Ministerstvo uděluje a odnímá učebnicím a učebním textům pro základní a

střední vzdělávání schvalovací doložku na základě posouzení, zda jsou v souladu s cíli vzdělávání stanovenými tímto zákonem, Rámcovými vzdělávacími programy a právními předpisy. Seznam učebnic a učebních textů, kterým byla udělena schvalovací doložka, zveřejňuje ministerstvo ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „Věstník“) a způsobem umožňujícím dálkový přístup. Dle Věstníku (2009, str. 5) je nutné zabezpečit pro udělování schvalovací doložky tyto podmínky:

(1) Schvalovací doložka může být ředitelem věcně příslušného odboru udělena učebnici, která:

- a) Respektuje Ústavu České republiky a právní předpisy platné na území České republiky; zejména respektuje základní práva a svobody, které se zaručují všem lidem bez rozdílu rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině a prosazuje rovné příležitosti mužů a žen,
- b) Je v souladu s příslušným Rámcovým vzdělávacím programem, podporuje utváření a rozvíjení klíčových kompetencí a směřuje k dosahování očekávaných výstupů vzdělávacích oborů (okruhů),
- c) Je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními didaktickými postupy vhodnými pro věk žáků, jimž je učebnice určena,
- d) Po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikám daného vzdělávacího oboru nebo průřezového tématu.

(2) Učebnicím z ucelené řady učebnic je udělována schvalovací doložka s podmínkou, že nakladatel předloží popis koncepce ucelené řady učebnic s anotacemi (obsahem) jednotlivých dílů ucelené řady učebnic, aby bylo možné posoudit dodržení všech charakteristik ucelené řady učebnic podle Čl. I. odst. 6. Nakladatel musí vydat všechny učebnice této řady v takové časové návaznosti, která umožní souvislé používání učebnic z ucelené řady v průběhu studijního cyklu [podle Čl. I odst. 6 písm. c)]. Nesplnění této podmínky je důvodem pro odnětí schvalovací doložky. Pro celou ucelenou řadu učebnic jsou zvoleni zpravidla stejní recenzenti.

(3) Pracovnímu sešitu lze udělit schvalovací doložku v případě, že plně tvoří jeden funkční celek s učebnicí. K celkovému posouzení se pracovní sešit předkládá zpravidla s učebnicí. V odůvodněných případech lze požádat o dodatečné udělení schvalovací doložky pracovnímu sešitu. Ministerstvo v takovém případě zadá zpracování recenzního posudku recenzentům, kteří posuzovali učebnici, se kterou tvoří pracovní sešit funkční celek (případně jiným recenzentům, pokud to není možné).

Další podmínky platí obdobně jako při udělení nové schvalovací doložky.

(4) Velikost písma v textech určených pro žáky 1. až 3. ročníku základního vzdělávání je nejméně 12 bodů.

4.2 Internetová nabídka učebnic anglického jazyka

Jaká je situace učebnic anglického jazyka na dnešním trhu? Každý nakladatel si v prvé řadě musí uvědomit, co vlastně jazykové vzdělávání obnáší. Dnes už každý ví, že nejde totiž pouze o výuku gramatiky a slovní zásoby, ale že jde především o trénink receptivních a produktivních jazykových dovedností, tzn. porozumění psanému a mluvenému projevu a schopnost dorozumět se v každodenních situacích jak ústně, tak písemně. Proto většina zahraničních vydavatelství učebnic nabízí v současné době kromě základní sady Student's book, Teacher's book, Test book, Workbook (with key nebo without key – u prvního nelze zadávat domácí úkoly, protože řešení naleznou žáci v učebnici) a poslechových kazet, také nově poslechová CD, multimediální CD-ROMy s možností tisku náhradních testů a poslechových cvičení ke konkrétním kapitolám, kopírovatelné materiály, dále online webové stránky, které nabízejí další nepřehledné množství materiálu k procvičování, praktický software pro Smartboardy a „resource sites“, kde mohou učitelé najít předpřipravené a metodicky propracované hodiny.

Jako příklad pro popis situace učebnic anglického jazyka na dnešním trhu lze uvést internetový obchod, který se prodejem učebnic pro anglický jazyk zabývá. Je to CeskeSkolstvi.cz, zaměřený na všechny typy škol (základní, střední a vysoké). Školy a učitelé zde naleznou vše pro pedagogickou činnost a chod škol, žáci a jejich rodiče mohou nakoupit učebnice a pomůcky - po celý rok a z pohodlí svého domova. Obchod provozuje společnost SEVT, a.s., která se kromě tradičního vydávání tiskopisů a formulářů pro státní i podnikatelskou sféru zabývá v současné době také dalšími činnostmi, např. nakladatelstvím odborné literatury, distribucí věstníků a zpravodajů, administrací předplatného, mailingovými službami a prodejem kompletního sortimentu pro školství.

V měsíci prosinci roku 2010 se na první místo mezi nejprodávanějšími tituly učebnic anglického jazyka pro základní školství internetového prodeje řadila učebnice Hello, kids! nakladatelství Fraus. Učebnice je určena žákům základní školy, kteří se začínají učit angličtinu ve 3.ročníku. A čím si nejspíše získala svou oblíbenost? S její pomocí si žáci

osvojí základy správné výslovnosti, dozvědí se zajímavosti ze života zemí, kde se mluví anglicky, naučí se několik říkanek, písniček a získají základní slovní zásobu, kterou využijí při učení v dalších letech. Učebnici provází pracovní sešit, nahrávky slovíček, rozhovorů, říkanek a písniček na CD, hrací karty-kvarteta pro nácvik slovíček a rozhovorů a metodická kniha pro učitele. Řada těchto učebnic je vhodná k využití v RVP i dalších vzdělávacích programů. Na druhém místě se hned za učebnicí Hello, kids! řadila učebnice Happy House nakladatelství Oxford University Press. Happy House je oblíbená dvoudílná učebnice angličtiny pro základní školy zaměřená na práci s příběhy, které si žáci mohou společně zahrát. V prvním díle je pomocí motivujících příběhů rozvíjen poslech. Druhý díl pak seznamuje žáky se psanými slovy. Součástí Happy House 2 je samostatný pracovní sešit. Učebnici provází metodická příručka pro učitele, pracovní sešit (jen pro 2.díl), kazeta nebo CD (britská angličtina), kazeta (americká angličtina, pouze pro 1.díl), obsáhlá sada s plakáty a obrázkovými kartami pro učitele. Dále je možné k učebnici používat Happy Alphabet Book (Abeceda) a český slovníček, který je volně ke stažení z webových stránek nakladatelství.

Po vstupu do samotného internetového obchodu společnosti SEVT se mezi dvěma nejprodávanějšími tituly učebnic anglického jazyka pro základní školství objevila na prvním místě znovu učebnice Hello, kids! a na druhé místo se zařadila učebnice More! nakladatelství Cambridge University Press. Učebnice MORE! je nový čtyřdílný kurz pro 2.stupeň základních škol. Každá úroveň učebnice je určena na 80 - 90 hodin výuky. Řada je vytvořena dle požadavků SERR pro jazyky a odpovídá požadavkům RVP. Kurz je multimediální díky CD-ROMu zdarma ve studentské knize, online podpurným materiálům, CD-ROMu s testy a DVD, což učitelům umožňuje připravit každou hodinu odlišně a zajímavým způsobem. Je to velmi vhodný kurz pro heterogenní třídy díky obrovské zásobě dalších cvičení v různých doplňkových komponentech. Vazby a slovíčka jsou v každé lekci představeny formou fotopříběhu.

Tento krátký vstup měl přiblížit současnou situaci možnosti nabídek a výběru anglických učebnic pro základní školy. Nejznámější česká a zahraniční nakladatelství prezentují celou řadu nových i starších titulů pro základní vzdělávání, proto je nelehké se v dnešní celkové nabídce orientovat. Učebnici připadá velmi důležitý úkol v procesu komunikace učitel - žák a v současné době i v komunikaci mezi žáky navzájem. Aby tento důležitý úkol mohl být naplněn, je na každém učiteli samotném, aby vybral pro své žáky tu nejvhodnější učebnici, která vyhovuje jak potřebám žákům, tak i učiteli. Děje se tak však v našem současném školství? Situaci k výběru učebnic na základních školách vám přiblížím v mé následující empirické části.

4.3 Vybraná česká a zahraniční nakladatelství vydávající učebnice anglického jazyka

Nakladatelství Fraus patří mezi největší české nakladatelské domy, které se specializují pouze na vzdělávací literaturu. Nakladatelství založil v roce 1991 pan Ing. Jiří Fraus. Sídlo společnosti je v Plzni. Nakladatelství nevydává jen knihy tištěné na papíře, ale stále více se orientuje na elektronickou produkci. Vedle cizojazyčných slovníků nakladatelství nabízí unikátní systém interaktivních učebnic, díky kterým se stalo průkopníkem v oblasti vzdělávacích informačních technologií v České republice. Učebnice nakladatelství Fraus odpovídají RVP ZV a jsou koncipovány s ohledem na současnost jak ve výběru témat, tak i grafickým zpracováním. Centrální postavení v koncepci zaujímá komunikační výchova, která integruje složku jazykovou, slohovou i literární.

Nakladatelství Cambridge University Press je akademické nakladatelství a vydavatelství oficiálních dokumentů University of Cambridge. První knihu vydalo v roce 1584 a od té doby nepřetržitě funguje, což jej činí nejstarším nakladatelstvím na světě. V dnešní době nabízí nesčetné tituly a materiály podporující výuku anglického jazyka po celém světě. Nakladatelství vydává učebnice pro kurzy všech věkových kategorií, podpůrné materiály jako například gramatiky a testy pro přípravu na mezinárodně uznávané Cambridgeské zkoušky a hlavně také elektronickou nabídku produktů pro on-line, interaktivní tabule a mobilní aplikace.

Nakladatelství Pearson Longman je nakladatelství, které bylo založené v Londýně v roce 1724. Od roku 1968 se představuje pod názvem Pearson Longman. Nakladatelství Pearson Longman se specializuje na učebnice angličtiny všech věkových kategorií a na multimediální programy nabízející interaktivní vzdělávací zdroje nejen pro učitele, ale i studenty. Po celém světě je známé svými výkladovými slovníky, v současné době vydává více než 30 slovníků asi ve 150 zemích světa.

Nakladatelství Macmillan – má své sídlo v Oxfordu, vydává materiály pro výuku angličtiny a je součástí Macmillan Publishers Ltd., jak se celé nakladatelství v současnosti nazývá. Těžištěm práce v neanglicky mluvících zemích je vydávání materiálů pro vzdělávání, zejména pro výuku angličtiny. Zastoupení nabízí služby a informace pro všechny zákazníky, ale zejména pro učitele, studenty a knihkupce. Prodej se děje prostřednictvím distributorů, kteří zásobují všechna knihkupectví.

Nakladatelství Oxford University Press je jedno z největších center vzdělání a vědy, je součástí University of Oxford. Již více jak 500 let přináší množství kvalitních publikací a vědeckých prací. Oxford je uznávanou autoritou v oboru anglického jazyka a je znám svou neustávající podporou věnovanou výzkumu jazyka a novým technologiím. Oxfordský tým odborníků tvoří kvalifikovaní učitelé angličtiny, a tak jsou díky svým praktickým zkušenostem kdykoliv schopni poradit s výběrem vhodných materiálů. Nakladatelství Oxford University Press zapojuje učitele do všech fází výzkumu a tvorby nových výukových materiálů, především však učebnic. Díky jejich spolupráci získávají učebnice z nakladatelství Oxford University Press tu nejvyšší vzdělávací hodnotu.

II. ČÁST EMPIRICKÁ

5 Charakteristika empirické části

Cílem bakalářské práce je posoudit výběr učebnic pro anglický jazyk v současné době používaných při výuce na základních školách České republiky; provést průzkum trhu a sestavit seznam učebnic anglického jazyka akreditovaných ministerskou doložkou České republiky spolu s přehledem českých a zahraničních vydavatelství zabývajících se učebnicemi pro anglický jazyk; zjistit nejčastěji používanou učebnici mezi učiteli anglického jazyka na základních školách České republiky s nástupem Školních vzdělávacích programů; vyhodnotit souhrn získaných informací učitelů a určit hlavní přednosti učebnice k požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

K dosažení cíle bakalářské práce byly zvoleny tyto metody a techniky výzkumu:

- Studium odborné literatury
- Dotazník s uzavřenými položkami a s předloženými (dichotomickými a polytomickými) odpověďmi
- Porovnání teorie a praxe

Za objekt zkoumání byli zvoleni učitelé anglického jazyka základních škol a předmětem zkoumání byla otázka, které učebnice anglického jazyka pro základní školy učitelé využívají nejvíce pro Školní vzdělávací program.

Bakalářská práce se ve své empirické části pokusí zodpovědět na výzkumné otázky:

- Jaká je nejvíce používaná učebnice anglického jazyka pro základní školy s nástupem Školních vzdělávacích programů?
- Kolik roků se učebnice na škole používá?
- Jaká je aprobovanost a kvalifikovanost učitelů používajících vybranou učebnici?
- Podílejí se učitelé anglického jazyka na rozhodnutí při výběru učebnice?

- Jaká je spokojenost učitelů používajících vybranou učebnici?
- Používala škola vybranou učebnici již před zavedením Školního vzdělávacího programu?
- Byla vybraná učebnice jako výchozí materiál pro Školní vzdělávací program?
- Rozvíjí vybraná učebnice všechny klíčové kompetence žáka?
- Jaké jsou hlavní přednosti vybrané učebnice pro učitele anglického jazyka?

Za hlavní výstupy závěrečné práce byly považovány tyto oblasti:

- Vytvořit přehled učebnic anglického jazyka na základních školách s nástupem Školních vzdělávacích programů.
- Vybrat nejvíce používanou učebnici mezi učiteli základních škol.
- Identifikovat učebnici anglického jazyka, která je využívána nejčastěji.

6 Výzkum

Výzkum jsem prováděla mezi učiteli základních škol na republikových konferencích Pearson Longman konaných na jaře roku 2010 pro oblast Čech ve městě Praze a pro oblast Moravy ve městě Olomouc. Konferencí se účastnili převážně učitelé základních škol, ale také učitelé středních i jazykových škol.

6.1 Dotazníkové šetření

Jak Chráska (2007, str. 163 - 4) uvádí, dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek , které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. Dotazníkové metodě bývá často oprávněně vytýkáno, že nezjišťuje to, jací respondenti (pedagogická realita) skutečně jsou, ale jen to, jak sami sebe (pedagogickou realitu) vidí, nebo chtějí, aby byli viděni. Můžeme ho však považovat za nejpoužívanější výzkumnou techniku pro jeho nespornou výhodu - poměrně snadno, rychle, ekonomicky nenáročně získat informace (odpověď) od většího počtu respondentů.

Pro dotazník jsou charakteristické tyto výhody:

- relativně málo nákladný
- časově úsporný (při výzkumu i zpracování)
- málo náročný na počet výzkumníků
- snadno opakovatelný
- málo náročný na přípravu respondentů
- poskytuje možnost rozmyslet si odpověď
- zajišťuje standardnost situace (pořadí a formulace otázek)
- umožňuje i nepřímý kontakt (pozorování)

Mezi velké nevýhody dotazníku lze zařadit obtížnost ověřování platnosti a správnosti odpovědí (lidé mohou něco jiného psát, myslet si i dělat)

Podle Chrásky (2007, str. 171) by měl dotazník splňovat základní požadavky, které jsou kladeny na dobré měření. Patří sem zejména validita, reliabilita a praktičnost. Validita dotazníku spočívá v tom, že dotazník zjišťuje skutečně to, co má zjišťovat, tj. to, co je výzkumným záměrem. Konstrukce dotazníku by měla vždy vycházet ze zdůvodněné vědecké hypotézy. Reliabilita dotazníku se rozumí schopnost dotazníku zachycovat spolehlivě a přesně zkoumané jevy. Dostatečně vysoká reliabilita je prvořadým a nezbytným předpokladem, který nám zabezpečuje dobrou validitu dotazníku.

V pedagogickém výzkumu existují dvě základní orientace - kvantitativní a kvalitativní výzkum. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň). Číselné údaje se dají matematicky zpracovat. Je možno je sčítat, vypočítat jejich průměr, vyjádřit je v procentech nebo použít další metody matematické statistiky. Naopak kvalitativní výzkum uvádí zjištění ve slovní (nečíselné) podobě. Jde o popis, který je výstižný, plastický a podrobný.

Ve své bakalářské práci jsem prováděla kvantitativní výzkum, použila jsem techniku dotazníku. Vytvořila jsem vlastní dotazník s uzavřenými položkami a s předloženými dichotomickými a polytomickými odpověďmi (podoba dotazníku viz Příloha č.2). Tento druh dotazníku se vyznačuje tím, že se u něho respondentům předkládá vždy určitý počet předem připravených odpovědí. Jak Chráska uvádí (2007, str. 166), hlavní výhodou těchto položek je to, že se podstatně zjednodušuje vyhodnocování odpovědí. Podle počtu předkládaných odpovědí lze uzavřené položky rozdělit na dichotomické a polytomické. Pokud na jednu položku lze dát jen dvě vzájemně se vylučující odpovědi, hovoříme o položkách dichotomických. U polytomických položek se předkládá více odpovědí než dvě tyto položky je možno dále rozdělit na výběrové, výčtové a stupnicové. Ve výběrových položkách se respondentům předkládá několik odpovědí, z nichž mají vybrat jednu z nich. Přitom je důležité, aby kategorie nabídky byly vyčerpávající, ale ne příliš početné. Zvláštním druhem výběrových položek jsou tzv. škálové položky. U škálových položek respondent odpovídá tak, že vybírá určitý bod na předložené škále. V dotaznících se často užívají tzv. škály Likertova typu. U těchto škál se prezentuje určité tvrzení a po respondentovi se vyžaduje, aby např. zakroužkováním vyjádřil stupeň souhlasu, respektive nesouhlasu na hodnotící škále.

Připravený dotazník s uzavřenými položkami a s předloženými (polytomickými) odpověďmi jsem dala k vyplnění učitelům základní školy. Dotazník obsahuje celkem 15

položek. Mojí snahou bylo vytvořit dotazník s jednoduchými a jasnými otázkami, které umožní osloveným respondentům pokud možno jednoduché odpovědi.

6.2 Sběr dat

Po dohodě s vedením firmy Bohemian Ventures, s.r.o., výhradním distributorem zahraniční literatury nakladatelství Pearson Longman v České republice, jsem si dovolila svým dotazníkem oslovit učitele anglického jazyka, kteří se zúčastnili jarních konferencí nakladatelství Pearson Longman pořádaných v měsíci květnu 2010 v Praze a v Olomouci. Výzkumný vzorek tedy tvořili učitelé anglického jazyka základních škol celé České republiky, bez rozlišení věku a pohlaví. Průvodní dopis k dotazníku nebyl sestaven, jelikož zadávání dotazníku jsem se zúčastnila osobně. Respondenti byli seznámeni s účelem a cíli dotazníku a samozřejmě s postupem při vyplňování. Instrukce učitelům byly podávány co nejpřesněji, aby byly zaručeny objektivní podmínky pro zdárné vyplnění dotazníku. Po celou dobu byla zachována neutralita prostředí. Veškeré dotazy jsem konzultovala přímo na místě, takže byl dán dostatečný prostor pro případné objasnění problému. Data byla sesbírána na místě přímo v den konference. Vyplněné dotazníky mohli učitelé na základě vlastního rozhodnutí odevzdat po skončení konference do krabice uložené ve smluveném prostoru. Celkem se mi navrátilo 70 vyplněných dotazníků od učitelů základních škol z oblasti Čech a 84 dotazníků učitelů z měst a obcí oblasti Moravy. Respondenty jsem také informovala o možnostech seznámení s výsledky výzkumu. Osobně mě velmi potěšil zájem učitelů o můj výzkumný problém. Již ten den se zajímali o možné výsledky, problematika se zdála pro učitele aktuální a poutavá.

6.3 Zpracování a analýza výsledků výzkumu

Touto kapitolou prezentuji výsledky svého výzkumu. Získaná data jsou zpracována formou tabulek a grafů. Při vyhodnocování dotazníku jsem použila statistické operace a funkce v programu Word. Odpovídám tak na základní výzkumné otázky, které byly položeny v úvodu empirické části na straně 34 – 35.

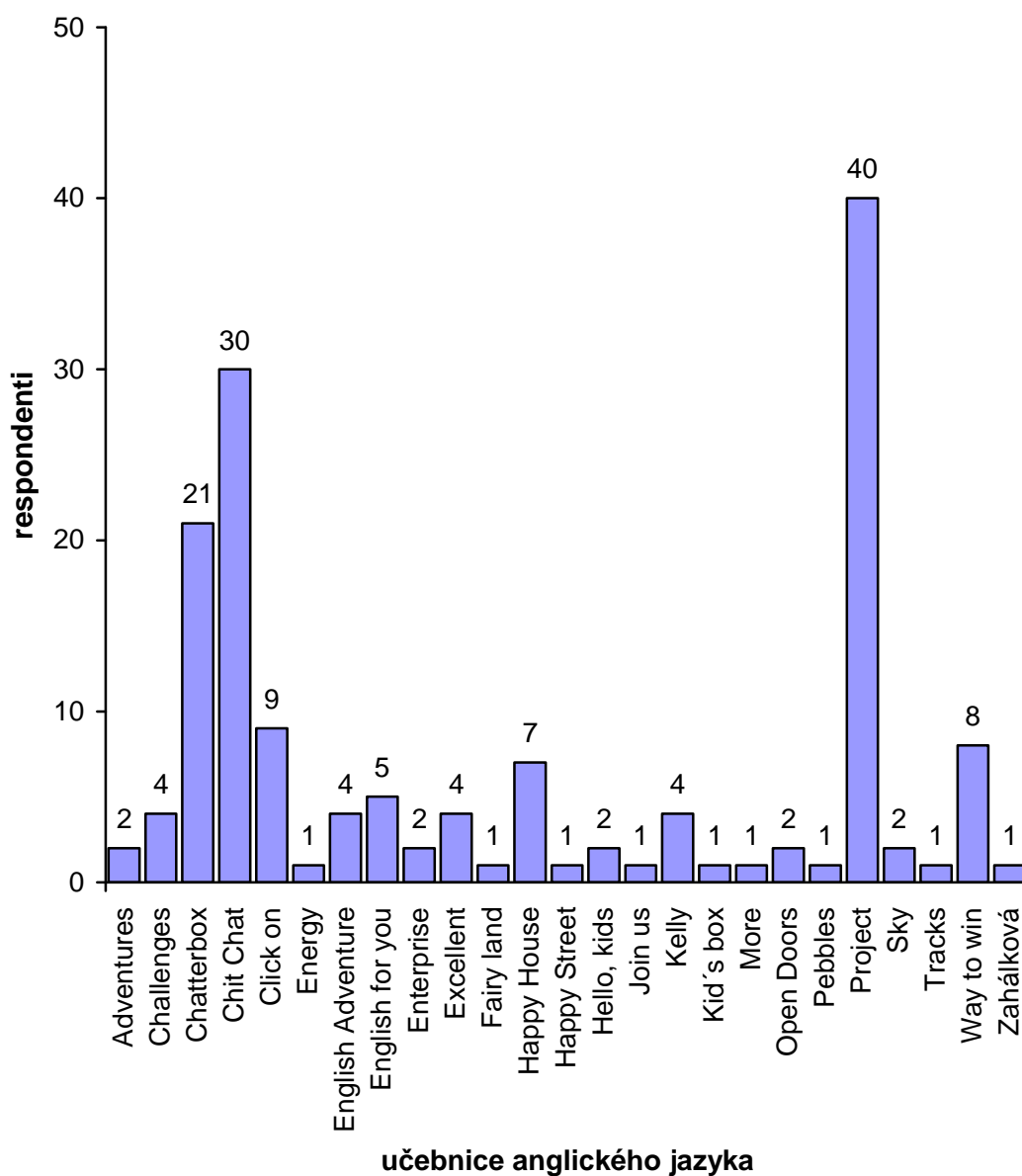
Výběr učebnic na školách nebývá vždy prvořadým a kritéria pro výběr učebnic upřednostňují ekonomická či jiná hlediska před odbornými. Jak už bylo řečeno na začátku této kapitoly, MŠMT uděluje a odnímá učebnicím a učebním textům pro základní a střední vzdělávání schvalovací doložku na základě posouzení, zda jsou v souladu s cíli vzdělávání stanovenými tímto zákonem, rámcovými vzdělávacími programy a právními předpisy. Seznam učebnic a učebních textů, kterým byla udělena schvalovací doložka, zveřejňuje ministerstvo ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a také dvakrát do roka na webových stránkách MŠMT ČR.

Jeden z cílů mé bakalářské práce je zmapovat učebnice pro anglický jazyk s ministerskou doložkou MŠMT ČR. Dle nabídky největších českých (Fraus) a zahraničních (Oxford University Press, Cambridge University Press, Pearson Longman, Macmillan, atd.) nakladatelství zabývajících se učebnicemi anglického jazyka je zřejmé, že na dnešním trhu jsou nabízeny nesčetné tituly pro základní vzdělávání. Základní školy musí dle školského zákona vybírat pro své žáky učebnice ze seznamu MŠMT ČR, kterým byla přidělena ministerská doložka. Na tomto seznamu učebnic pro základní vzdělávání s ministerskou doložkou je ve školním roce 2011/2012 možnost výběru asi ze 60 titulů. Seznam učebnic anglického jazyka s ministerskou doložkou přikládám v Příloze č.1.

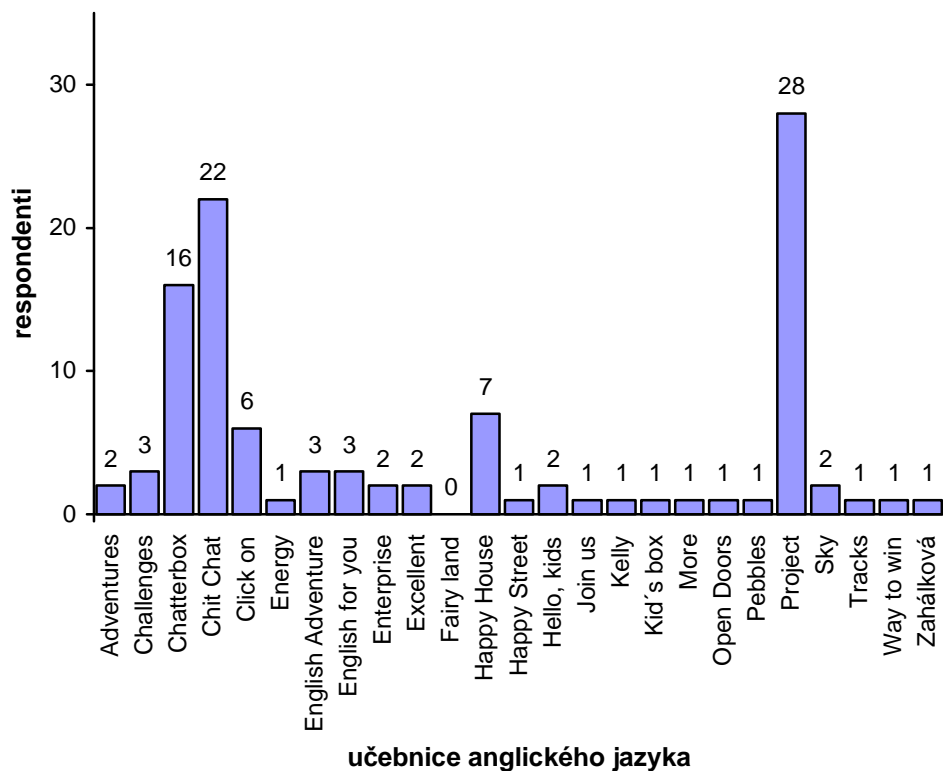
Z dotazníkového šetření na mou první výzkumnou otázku „Jaká je nejvíce používaná učebnice anglického jazyka pro ZŠ s nástupem ŠVP?“ vyplývá, že nejvíce používanou učebnicí anglického jazyka na základních školách v České republice je učebnicový soubor nakladatelství Oxford University Press, autora Toma Hutchinsona, **Project**. Tuto učebnici z celkem 154 respondentů používá na základních školách 40 učitelů 1.a 2. stupně. Na druhé místo se řadí učebnice ChitChat (nakladatelství Oxford University Press), která je používána na celkem 30 školách ČR a jako třetí se řadí učebnice Chatterbox (nakladatelství Oxford University Press), která se objevuje ve výzkumu na celkem 21 školách ČR. Dle Grafů č.2 a 3 je zřejmé, že učebnice je populární jak ve městech, tak i obcích celé České republiky. Hlavním důvodem četnosti učebnice Project je dle mého názoru ten fakt, že první díl pěti dílné učebnice je stále více populární i u učitelů anglického jazyka, kteří je používají již v páté třídě prvního stupně základních škol. A protože se tato učebnice u většiny škol celé České republiky ukazuje jako hlavní učebnice anglického jazyka nejenom na prvním stupni, ale hlavně i na druhém stupni základních škol, zaujímá tak svou přední pozici mezi dalšími učebnicemi.

V části 4.2 mé práce jsem se okrajově zabývala internetovou nabídkou učebnic anglického jazyka. Porovnáním výsledků nabídky a mého výzkumu vidíme, že učebnice Project nezaujímala žádnou pozici v zájmu uživatelů internetového obchodu, a naopak, že mezi učiteli základních škol v praxi se řadí jednoznačně na uživatelské první místo. Svým počtem uživatelů a zájmu si své druhé místo v oblíbenosti jak v internetové nabídce, tak v praxi, získala pouze učebnice Happy House (nakladatelství Oxford University Press). Učebnice Hello, kids! a More! (nakladatelství Fraus) sice byly populární mezi uživateli internetového obchodu, ale v praxi byly zastoupeny pouze maximálně u dvou škol.

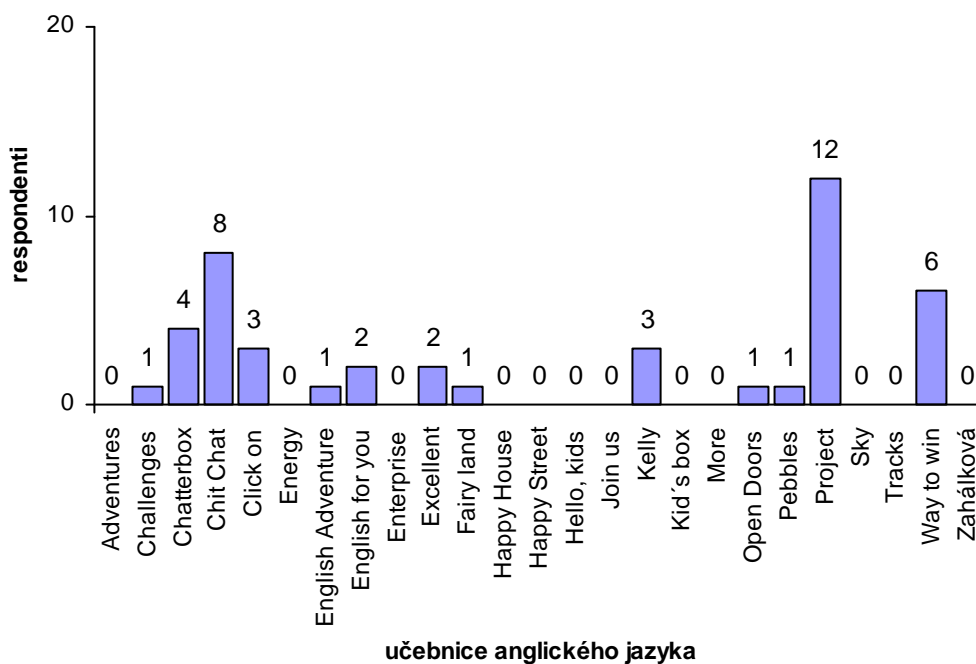
Graf č.1 - Nejvíce používaná učebnice anglického jazyka pro ZŠ s nástupem ŠVP

Graf č.2 – Nejvíce používaná učebnice anglického jazyka pro ZŠ s nástupem ŠVP
– město

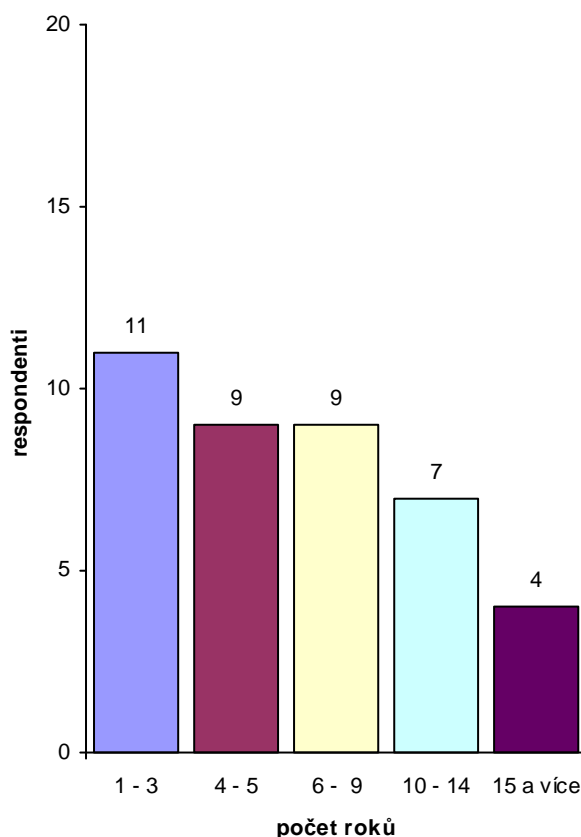

Graf č.3 – Nejvíce používaná učebnice anglického jazyka pro ZŠ s nástupem ŠVP
– obec

Dle odpovědí učitelů na výzkumnou otázku: „Kolik roků se učebnice Project na škole používá?“ je zřejmé, že učebnice je oblíbenou již dlouhá léta. Na některých školách se z ní učí již nejméně 2 generace, ve 2 případech ze 40 škol bylo uvedeno, že na škole s touto učebnicí pracují již 18 let. Dle Grafu č.4 je vidět, že učebnice Project je stále populárnější mezi školami i s nástupem Školních vzdělávacích programů, kdy v této době právě největší počet škol – 11 ze 40 škol celkem – začíná s touto učebnicí pracovat.

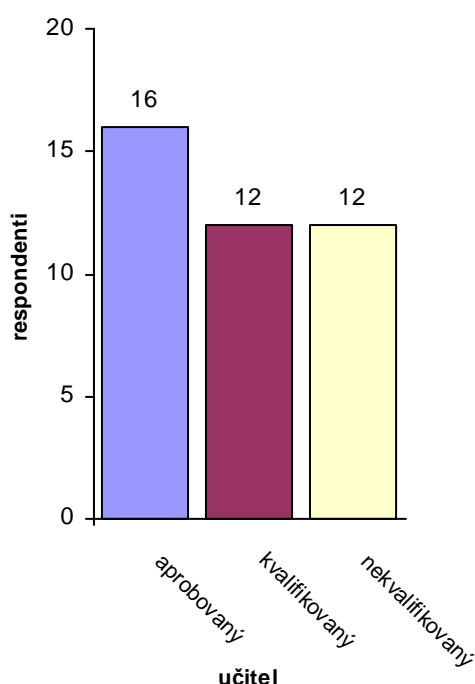
Graf č.4 – Počet roků používání učebnice Project

Z odpovědi na výzkumnou otázku „Jaká je kvalifikovanost a aprobovanost učitelů používajících vybranou učebnici?“ dle Grafu č. 5 vyčteme, že učebnici Project nejvíce používají aprobovaní učitelé. Výběr správné a vhodné učebnice je základním předpokladem pro kvalitní výuku, proto je velmi potěšující, že nejenom aprobovaní učitelé pro anglický jazyk, ale i kvalifikovaní a nekvalifikovaní učitelé dovedou posoudit kvalitu vybrané učebnice. Výroční zpráva České školní inspekce za rok 2008/9, která nám vyčísluje nejposlednější čísla aprobovanosti učitelů anglického jazyka na základních školách říká, že v roce výuku anglického jazyka v navštívených školách zajišťovalo 80,2 % kvalifikovaných učitelů, avšak

vysokoškolskou přípravu pro výuku anglického jazyka absolvovalo pouze 25 % vyučujících, a že ve sledovaném období studovalo cizí jazyk na vysoké škole 11,4 % nekvalifikovaných vyučujících. V rámci dalšího vzdělávání 11,2 % učitelů absolvovalo kurzy NIVD (Národní institut pro další vzdělávání) metodické a jazykové přípravy MEJA nebo Brána jazyků, 20 % se zúčastnilo seminářů k Evropskému jazykovému portfoliu a Společnému evropskému referenčnímu rámci. Přibližně 70 % učitelů cizích jazyků ČR se zúčastnilo dalšího vzdělávání s tematikou týkající se výuky cizích jazyků. Zkušenosti s projekty Evropské unie získalo 21,1 % učitelů z navštívených škol, zahraniční stáže nebo studijní pobyty absolvovalo téměř 20 % učitelů. Je tedy zřejmé, že v oblasti jazykového vzdělávání je třeba stále více získávat větší počet aprobovaných učitelů a navyšovat i procento učitelů studujících v rámci dalšího vzdělávání tak, aby byli všichni učitelé schopni ve své praxi rozhodovat nejenom o výběru vhodné učebnice pro své žáky, ale i o správných vzdělávacích metodách používaných v návaznosti s vybranou učebnicí.

Graf č.5 – Aprobovanost a kvalifikovanost učitelů používajících učebnici Project

V odpovědi na otázku „Podílejí se učitelé anglického jazyka na rozhodnutí při výběru učebnice?“ jsem očekávala, že se na výběru učebnice budou účastnit všichni učitelé. Ale i výsledek 36 z celkového počtu 40 učitelů, kteří se podílejí na výběru učebnice pro anglický jazyk, je vynikající. Dokazuje nám tedy tu skutečnost, že s nástupem ŠVP jsou učitelům dávány stále větší kompetence při rozhodování a podílení se na řízení procesů ve školách.

V odpovědi na otázku „Jaká je spokojenost učitelů používajících vybranou učebnici?“ pouze 7 učitelů ze 40 odpovídá, že by zvolilo jinou učebnici, a to hlavně z toho důvodu, že škola používá učebnici Project již delší období, a že jim osobně v současné době učebnice nepřinášejí nic nového, učebnice sama sebou je pro ně nemotivující.

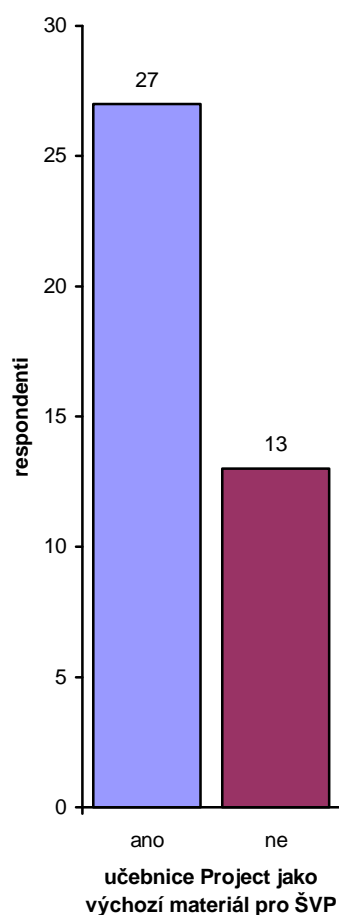
Odpovědi učitelů na otázky „Používala škola vybranou učebnici již před ŠVP?“ a „Byla vybraná učebnice jako výchozí materiál pro ŠVP?“ byly klíčové. Jak jsem již zmiňovala v úvodu mé bakalářské práce, jako aprobovaná učitelka anglického jazyka jsem již při učení na základní škole stála u zrodu Školních vzdělávacích programů. Jako předsedkyně předmětové komise cizích jazyků jsem vytvářela první Školní vzdělávací program. V roli předsedkyně jsem plně odpovídala za koncepci a tvorbu Školního vzdělávacího programu a vždy jsem se snažila co nejlépe uplatňovat veškeré znalosti a dovednosti získané za celou dobu mého působení učitelky anglického jazyka. Po dobu své praxe jsem se vždy snažila výběr vhodné učebnice přizpůsobovat požadavkům ostatních kolegů a musím přiznat, že v době vytváření našeho prvního ŠVP jsme polemizovali nad záměnou učebnice pro celou školu. V době prvních změn přicházejících z RVP se na škole vyučovalo z učebnice Chatterbox pro první stupeň a Open Doors pro druhý stupeň. S příchodem nového školního vzdělávacího programu jsme se rozhodli začít používat učebnici ChitChat pro 3.- 4. třídu 1. stupně a učebnici Project pro 5. - 9. třídu 2. stupně základní školy. Dnes je to víc jak 6 let a učebnice na základní škole, kde jsem působila jako učitelka anglického jazyka a předsedkyně předmětové komise, se stále používá jako spolehlivý partner při jazykovém vzdělávání žáků základní školy.

V době zavádění ŠVP měly všechny školy možnost zavést do výuky nové změny týkající se vzdělávání svých žáků. S příchodem těchto změn byla možnost začít používat nové věci tak, aby byla každému žákovi dána možnost co nejvíce a nejlépe rozvíjet všechny jeho klíčové kompetence. Jestliže učitelé anglického jazyka v této době změn vybrali jako hlavní knihu Project, museli být, stejně jako já, přesvědčeni o jejich kvalitách. Není tedy divu, že polovina škol začala učebnici Project používat až s nástupem ŠVP.

Jak už jsem zmiňovala dříve, jako tvůrce ŠVP jsem se zabývala vzdělávacími strategiemi v oblasti Cizí jazyk. Při rozpracovávání učebních osnov a průřezových témat jsem včas pochopila, že není podstatou zaměřit osnovy a témata na jednu učebnici, ba naopak, je potřeba oprostít se od podrobného obsahu učebnice a použít pouze její sylabus tak, jak nám to osnovy umožňují. Učební osnovy z RVP přenést do vlastního ŠVP a nastavit je tak, aby

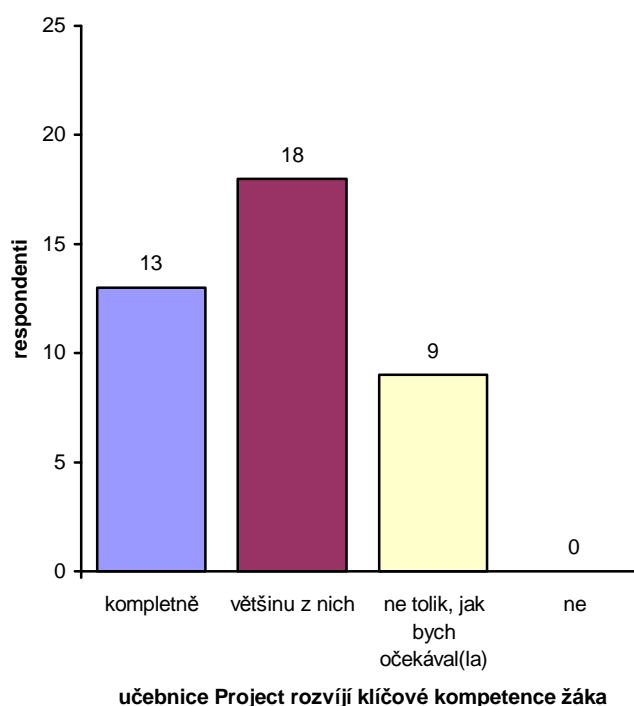
bylo kdykoliv v budoucnu možno dojít k záměně učebnice bez jakékoliv změny v osnovách ŠVP. Pochopila jsem, že příchod kurikula dává učitelům svobodnou volbu v rozhodování a používání nástrojů, které sami umí profesionálně použít ve své praxi. Proto jsem u Grafu č. 6 u výzkumné otázky „Byla vybraná učebnice jako výchozí materiál pro ŠVP?“ byla hodně překvapena s odpovědí. U více jak poloviny učitelů, odpověď zněla Ano. Je velká škoda, že učitelé nepochopili podstatu této nové nastolené cesty a že se zbytečně upsali tomu, že budou muset minimálně do prvních nebo dalších změn svého ŠVP čekat na to, aby se mohli alespoň částečně odklonit od něčeho, čemu se kdysi rozhodli. Dle mého názoru je zcela zbytečné nastavit celý program pouze na jednu vybranou učebnici a jít tak dlouhou (minimálně 5 - 10let) cestou bez jakýchkoliv změn. Je potřeba uvědomit si, jaký nástroj každý z nás drží v ruce a ten měnit tak, aby byl pokaždé nový, neopotřebovaný a vždy nejen nám, ale hlavně našim žákům, nějak přínosný.

Graf č.6 – Učebnice Project jako výchozí učebnice pro ŠVP

Odpověď učitelů na výzkumnou otázku „Rozvíjí vybraná učebnice klíčové kompetence žáka?“ byla velmi zajímavá. Jak vidíte na Grafu č. 7, asi 1/3 učitelů konstatuje, že učebnice Project rozvíjí u žáka většinu klíčových kompetencí, druhá třetina učitelů uvádí, že učebnice rozvíjí žákovy kompetence kompletně a poslední třetina říká, že učebnice Project nerozvíjí kompetence u žáka tak, jak by očekávali. Jak si tedy vede učebnice Project v porovnání s rozvojem klíčových kompetencí požadovaných v RVP? Klíčové kompetence chápeme jako soubor dovedností, vědomostí, schopností, postojů a hodnot, jako komplexní „výbavu“ žáka. Tato výbava by měla žákům umožnit lépe využít vše, co se naučili – při celoživotním vzdělávání, při osobním rozvoji, při zapojování do společnosti, při vstupu na trh práce apod.

Graf č.7 – Učebnice Project a rozvoj klíčových kompetencí žáka

Jako poslední výzkumná otázka zazněla „Jaké jsou hlavní přednosti vybrané učebnice pro učitele anglického jazyka?“ Těchto 6 hlavních oblastí jsem vyhodnotila v Tabulce č. 1, kde jsem za každou oblast vypočítala průměrnou známku používanou při běžné klasifikaci 1 - 5 ve škole. Tabulka ukazuje, že hlavní předností v učebnici Project není žádná jedinečná oblast, ba naopak, všechny oblasti se jeví jako vyhovující, s průměrnou známkou kolem 2,2.

Obsahová oblast, obrazová oblast a Grafika učebnice Project byly mezi učiteli hodnoceny nejlépe, i když průměrnou známkou 2,1. Z tohoto pohledu je tedy zřejmé, že učitelé stále nejvíce v hodnocení přihlížejí k těmto oblastem. Jak je zřejmé z tabulky, nejhůře hodnocené – průměrná známka 2,5 – jsou doplňkové komponenty učebnice Project. I když celý kurz obsahuje kromě učebnice a pracovního sešitu také učitelkou příručku, audio kazety nebo audio CD, DVD, Project i-Tools, Project Culture and Curriculum Activities, Project Communicative Activities, kartičky, plakáty, je velkou škodou, že většina učitelů tyto doplňkové komponenty na školách postrádá. Dle mého názoru hlavní příčina tohoto problému bude v otázce financování těchto podpůrných materiálů, které nejsou pro každou školu levnou položkou.

Nejvíce jsem se zajímala o výsledky z oblasti Učivo v souladu s RVP. Průměrná známka 2,2 se shoduje s odpovědí na Učebnice a rozvoj klíčových kompetencí, kde i tam si učitelé myslí, že učebnice rozvíjí většinu kompetencí žáka, ale ne tak, jak by očekávali. I na tyto oblasti bych se ráda více zaměřila v mém vlastním hodnocení nejvíce užívané učebnice anglického jazyka, v části 6.5.1.

Tabulka č.1 – Hlavní přednosti učebnice anglického jazyka Project

Hodnocení učebnice Project	známka 1	známka 2	známka 3	známka 4	známka 5	Průměrné hodnocení	Modus známka
Obsahová oblast	7	23	9	1	0	2,1	2
Obrazová oblast	13	15	8	4	0	2,1	2
Grafika	13	20	5	2	0	2,1	2
Učivo v souladu s RVP	9	19	7	4	1	2,2	2
Technická kvalita	9	19	7	4	1	2,2	2
Doplňkové komponenty	7	15	12	3	3	2,5	2

6.4 Shrnutí empirické části

6.4.1 Vlastní hodnocení nejvíce užívané učebnice anglického jazyka

Z analýzy výsledků výzkumu vyplynulo, že učebnice Project je vytvořena dle požadavků Společného evropského referenčního rámce pro jazyky a svým pojetím plně odpovídá požadavkům formulovaným v RVP ZV s cílem dosáhnout výstupní úrovně A2 podle SERR pro jazyky.

Celý kurz je použitelný v různých typech škol (ZŠ, ZŠ s RVJ, víceletá gymnázia). Pojetí těchto složek je sjednoceno po stránce obsahové i metodické. Slovní zásoba učebnice je aktuální a vyhovuje požadavkům současného jazyka. Učebnice Project nabízí analytický přístup ke gramatice s množstvím procvičováním, prezentaci slovní zásoby v tématických okruzích blízkých běžnému životu žáků, rozvoj a integraci všech jazykových dovedností, množství komiksových příběhů, her a písniček. V učebnici je kladen důraz na poslechová cvičení, čtení s porozuměním a na ústní i písemné vyjadřování. Svými vlastnostmi a obsahem učebnice Project vyhovuje potřebám základní školy. Jako velký klad je považováno to, že pro školy je učebnice i finančně dostupná. Je součástí uceleného projektu, který má celkem pět na sebe navazujících dílů.

Dle mého názoru učebnice Project odpovídá požadavkům na výuku cizím jazykům stanoveným v Evropském referenčním rámci pro jazyky a RVP ZV. Svým učivem nejvíce odpovídá RVP svými tématickými okruhy a úrovní vědomostí, dovedností a schopností charakterizovaných v průřezovém tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace RVP ZV vymezuje jako cílové kompetence jazykové výuky kompetence komunikativní (lingvistické, sociolingvistické, pragmatické) a všeobecné, které předpokládají znalost sociokulturního prostředí a reálií zemí, v nichž se studovaným jazykem hovoří.

Výchovné a vzdělávací strategie učebnice Project zahrnují především formy práce podporující rozvoj učení, projektovou práci, řešení problémů, vnímání souvislostí a získávání správných pracovních a učebních návyků. Kombinují současné i tradiční metody výuky, učitelům umožňují v jejich rámci realizovat v hodině i vlastní nápady. Výchovné a vzdělávací strategie reflektují věk a zájmy žáků, velký důraz je kladen na jejich samostatné rozhodování, využívání získaných znalostí a zkušeností a na sebedůvěru ve vlastní schopnosti.

Prostřednictvím těchto strategií jsou utvářeny a rozvíjeny všechny klíčové kompetence – Kompetence k učení, Kompetence k řešení problémů, Kompetence komunikativní, Kompetence sociální a personální, Kompetence občanské a Kompetence pracovní.

V mezipředmětových vztazích žák využije své znalosti z vyučovacích předmětů vycházejících ze vzdělávacích oborů: zeměpis, výchova k občanství, hudební výchova, výtvarná výchova, tělesná výchova, český jazyk a dalších. Průřezová témata obsahující Multikulturní výchovu a Osobnostní a sociální výchovu obsahují tématické okruhy jako jsou např. Lidské vztahy, Etnický původ, Poznávání lidí, Mezilidské vztahy, Řešení problémů a rozhodovací dovednosti. V oblasti Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech jsou nabízeny tématické okruhy jako např. Evropa a svět nás zajímá a Objevujeme Evropu a svět. Průřezové téma Výchova demokratického občana obsahuje např. tématický okruh Občan, občanská společnost a stát. V učebnici jsou také splněny požadavky RVP ZV spojené se zastoupením průřezového tématu Environmentální výchova. Ve všech dílech učebnice je upevňován vztah žáků k přírodě včetně uvědomění si složitosti vztahů člověka a životního prostředí. Kulturní stránky podporují srovnávání života u nás a v anglicky mluvících zemích a přispívají tak k rozvoji multikulturního cítění žáků. V učebnici lze využít v současnosti velmi oblíbenou metodu CLIL – Concept and Language Integrated Learning – Angličtina napříč předměty, kterou stále více učitelů začíná do výuky začleňovat. Žáci si tak mohou vyzkoušet hodinu vlastivědy, přírodopisu nebo výtvarné výchovy v anglickém jazyce.

V této učebnici je tedy vhodně zajištěna prostupnost a je plná podnětů k realizaci projektů. Umožňuje samostatné studium žáků a svým uspořádáním poskytuje kontrolní zpětnou vazbu.

Učebnice nabízí pro uživatele – učitele také velmi dobře zpracovanou metodickou příručku, která je významnou pomocí při přípravě na výuku a která umožňuje učitelům přizpůsobit hodiny žákům jejich potřebám a aktuálním schopnostem.

Velkou výhodou učebnice Project je pracovní sešit s multimediálním CD-ROMem, který ocení zvláště žáci s vývojovými poruchami. CD-ROM se v současné době stává nepostradatelnou součástí anglických učebnic a musí se předpokládat, že práce s tímto médiem představuje nejen stále se zvyšující počítačovou gramotnost žáků, ale i nové učební strategie s jistým stupněm autonomního přístupu k učení.

Podstatným znakem učebnice Project je její komunikativní zaměření, které se týká také práce se slovní zásobou. Učebnice Project účinně rozvíjí všechny základní jazykové dovednosti.

Dalším komponentem řady učebnic, který pomáhá procvičovat a prohlubovat gramatiku a slovní zásobu, je učebnice doplňková Project Plus, což je opakovací učebnice, která klade důraz na rozvoj všech jazykových dovedností, zvláště pak čtení a mluvení. Proto je ideální pro opakování učiva v 9. třídě. Kromě opakovací učebnice Project Plus nabízí nakladatelství také Project Grammar, přehled mluvnické a mluvnická cvičení ke všem dílům v jedné cvičebnici.

Další podpůrné a doplňující materiály k učebnici Project jsou dostupné na internetových stránkách nakladatelství Oxford University Press.

Závěr

Učebnice a v nich používané učební metody samozřejmě ovlivňuje úloha učitele a jeho styl výuky. Žádná učebnice ale nemůže brát ve všech ohledech zřetel na všechna přání a představy, které určitá třída či učební skupina, případně jednotliví učitelé do výuky přinášejí. Tyto faktory však mohou konkrétní plánování výuky a ztvárnění vyučovací hodiny velmi podstatně ovlivnit.

Závěrečnou bakalářskou práci jsem rozdělila do šesti kapitol:

V první kapitole jsem krátce nastínila historii učebnice jako nejstaršího produktu lidské kultury.

Ve druhé kapitole jsem učebnici přiblížila jako základní didaktický prostředek, uvedla jsem její funkci, tvorbu, evaluaci a podala jsem přehled hlavních kritérií pro její analýzu.

Ve třetí kapitole jsem krátce přiblížila historii koncepcí a změn v souvislosti s nastoupenou reformou ve školství po roce 1989 a objasnila jsem pojmy jako kurikulární reforma a kurikulum, stručně jsem vymezila systém vzdělávacích programů v České republice, věnovala jsem se pojmům Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání, Školní vzdělávací program, Společný evropský referenční rámec pro jazyky a zabývala jsem se funkčními změnami učebnice v postavení v souvislosti s reformou ve školství.

Ve čtvrté kapitole jsem se soustředila na učebnici cizího jazyka, na její hlavní funkce, specifičnost, a na základní požadavky, které by měla správná učebnice cizího jazyka splňovat. Také jsem se zabývala deskripcí situace učebnic anglického jazyka na dnešním trhu.

V páté kapitole jsem představila celkový průběh a výstupy šetření, které byly hlavním cílem mé bakalářské práce. Kapitulu jsem ukončila formulacemi závěrů, ke kterým jsem dospěla na základě studia a šetření mezi učiteli základních škol.

V šesté kapitole jsem se zabývala samotným výzkumem, zpracováním veškerých výsledků, analýzou a vlastním hodnocením nejvíce užívané učebnice anglického jazyka.

Zjistila jsem, že nejvíce používanou učebnicí anglického jazyka na základních školách České republiky je učebnice Project, anglického nakladatelství Oxford University Press.

Podle seznamu MŠMT ČR jsem vytvořila abecední seznam celkem asi 60 učebnic anglického jazyka akreditovaných ministerskou doložkou České republiky, ze kterého učitelé anglického jazyka mohou vybírat vhodnou učebnici pro své žáky.

Dále jsem vybrala a stručně charakterizovala pět největších českých a zahraničních nakladatelství, které se zabývají nabídkou učebnic anglického jazyka pro základní vzdělávání.

Veškeré získané informace jsem vyhodnotila v podobě grafů, tabulky a příloh.

Na základě získaných informací a vlastních zkušeností jsem vytvořila základní charakteristiku učebnice a porovnála jsem ji s požadavky formulovanými v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Splnila jsem tak cíle bakalářské práce, jež jsou uvedeny na straně 6.

Základní výzkumné otázky, které jsem si na úvod bakalářské práce položila, byly všechny na základě předloženého dotazníku zodpovězeny. Nejvíce používanou učebnicí anglického jazyka na základních školách v České republice s nástupem Školních vzdělávacích programů je učebnicový soubor nakladatelství Oxford University Press, autora Toma Hutchinsona, Project. Tato učebnice je populární jak ve městech, tak v obcích České republiky. Učebnice je oblíbenou mezi učiteli a žáky již dlouhá léta. Na některých školách se z ní učí již nejméně 2 generace (i 18 let), na jiných školách si učebnici osvojili až s nástupem ŠVP. Učebnici nejvíce používají aprobovaní učitelé. Skoro všichni učitelé se podílejí na škole při výběru učebnice pro anglický jazyk, pouze 7 učitelů by pro své žáky zvolilo jinou učebnici než Project. Hlavním důvodem případné změny učebnice je dlouhodobé užívání a postupná ztráta motivace učitele. Polovina učitelů uvedla, že učebnici Project začala používat až s nástupem ŠVP a více jak polovina učitelů brala učebnici jako výchozí materiál pro Školní vzdělávací program. Podle 1/3 učitelů učebnice Project rozvíjí u žáka většinu klíčových kompetencí, druhá třetina učitelů uvádí, že učebnice rozvíjí žákovy kompetence kompletně a poslední třetina říká, že učebnice Project nerozvíjí kompetence u žáka tak, jak by očekávali. Jako hlavní přednost vybrané učebnice Project učitelé neurčili žádnou dominující, všechny oblasti – obsahová, obrazová, grafická, technická, učivo v souladu s RVP a doplňkové komponenty učebnice – byly hodnoceny celkově velmi kladně. Žádná z oblastí se v celkovém hodnocení nějak více nelišila.

Věřím, že výsledky mého výzkumu mohou být zajímavé a nápomocné pro učitele anglického jazyka základních škol, ředitele škol, didaktiky cizích jazyků, vědecké pracovníky, kteří se zabývají problematikou učebnic, autory učebnic či nakladatele anglických učebnic, ale hlavně pro budoucí učitele anglického jazyka základních škol, kteří budou muset alespoň jednou ve svém životě udělat rozhodující krok při výběru učebnic pro své žáky.

Seznam použité literatury a pramenů

Seznam použité literatury

- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JELÍNEK, S. *K funkční charakteristice učebnic cizích jazyků*. In: *Cizí jazyky č.3-4*, 1994- 95, č. 3-4, s. 83-88. Angl. res..
- KNECHT, P., JANÍK, T. a kol.: *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2008. 198 s. ISBN 978-80-7315-174-4.
- MAŇÁK, J., KLAPKO, D. *Učebnice pod lupou*. Brno : Paido, 2006. 124 s. ISBN 80-7315-124-3.
- MAŇÁK, J., KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*. Brno : Paido, 2007. 142 s. ISBN 978-80-7315-148-5.
- PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno : Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika. 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha : Portál, 2002. 488 s. ISBN 80-7178-631-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, s.r.o., 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

Seznam pramenů

- Anglický jazyk – pracovní návrh standardů* [online], [cit. 2011-01-30]. Dostupný z WWW: < <http://www.rvp.cz>>.
- Didaktické zamyšlení nad současnými učebnicemi aneb učebnice v současné škole* [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: < <http://userweb.pedf.cuni.cz/kped/mzacova/ucebnice.pdf>>.
- Evaluace učebnic jako cesta k optimalizaci výchovně vzdělávacího procesu* [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <<http://svp.muni.cz>>.
- Koncepce učebnic anglického jazyka* [online], [cit. 2011-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.zsukrcskeholesa.cz/koncepce-ucebnic-anglickeho-jazyka/>>.
- Nejprodávanější z kategorie – Učebnice angličtiny* [online], [cit. 2010-12-15]. Dostupný z WWW: <[http://www. CeskeSkolstvi.cz](http://www.CeskeSkolstvi.cz)>.
- Nejprodávanější z kategorie – Učebnice angličtiny* [online], [cit. 2010-12-15]. Dostupný <<http://www.sevt.cz>>.

RVP ZV 2007-07, Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR – Podpora cizích jazyků. VÚP Praha, 2007 [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-071.pdf>.

Schvalovací doložky učebnic MŠMT – přehled říjen 2010 [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/aktuality-2>>.

Učebnice anglického jazyka pro 3.-5.ročník [online], [cit. 2012-01-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.rvp.cz>>.

Věstník MŠMT ČR. Sešit 9/2009 [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/2009-9/>>.

Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2008/2009 [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.csicr.cz>>.

Zákon č. 561/2004, Školský zákon z 2. září 2008 [online], [cit. 2011-01-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb/>>.

Seznam zkratek

aj.	a jiné
atd.	a tak dále
CD	Compact Disc = Kompaktní disk
CD-ROM	Compact Disc - Read Only Memory = Kompaktní disk - paměť pouze pro čtení
č.	číslo
Čl.	Článek
ČR	Česká republika
IARTEM	International Association for Research on Textbooks and Educational Media
DVD	Digital Versatile Disc = Digitální víceúčelový disk
n.l.	našeho letopočtu
MEJA	Metodika a Jazyk
MŠMT ČR	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky
NIVD	Národní institut pro další vzdělávání
odst.	odstavec
písm.	písmeno
příp.	případně
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP GV	Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání
RVP SOV	Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP ZV–LMP	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
SERR	Společný evropský referenční rámec
str.	strana
ŠVP	Školní vzdělávací program
tj.	to jest
tzv.	tak zvaně
ZŠ	základní škola
ZŠ s RVJ	Základní škola s rozšířenou výukou jazyků
§	paragraf

Seznam příloh

1. Příloha č.1 - Seznam učebnic a učebních textů se schvalovací doložkou pro základní vzdělávání platný ve školním roce 2010/2011
2. Příloha č.2 - Dotazník k používaným učebnicím anglického jazyka na základních školách

Příloha č.1

Seznam učebnic a učebních textů se schvalovací doložkou pro základní vzdělávání platný ve školním roce 2010/2011.

Seznam zachycuje stav ke dni 1.10.2010.

Autor: Název učebnice	Nakladatelství
Kelly,M.: English 3, učebnice pro 4. třídu ZŠ; vydání: 1.	Angličtina Express
Kelly,M.: English 4, učebnice pro 4. třídu ZŠ; vydání: 1.	
Kelly,M.: English 5, učebnice pro 5. třídu; vydání: 1.	
Kelly,M.: English 6, Angličtina po větách, učebnice pro 6. třídu ZŠ; vydání: 1	
Kelly,M.: Purple English 7, učebnice pro 7. třídu; vydání: 1.	
Kelly,M.: Blue English, učebnice pro 8. třídu; vydání: 2.	
Kelly,M.: Green English, učebnice pro 9. třídu; vydání: 1.	
Littlejhon,A.; Hicks,D.:Cambridge English for Schools-Starter; vydání: 1.	Cambridge University Press
Littlejhon,A.; Hicks,D.: Cambridge English for Schools - Level One -Four; vydání: 1.	
Gerngross,G. Puchta,H.: Join in - Starter; vydání: 1	
Gerngross,G.; Puchta,H.: Join in 1-4; vydání: 1	
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Cambridge English Worldwide - Starter; vydání: 1.	
Littlejhon,A.; Hicks,D.: Cambridge English Worldwide, Level 1-3; vydání: 1.	
Gerngross,G.; Puchta,H.: Join Us for English Starter; vydání: 1.	
Gerngross,G.; Puchta,H.: Join Us for English 1-4; vydání: 1.	
Puchta,H.;Stranks,J.: English in Mind Starter; vydání: 1.	
Puchta,H.;Stranks,J.: English in Mind 1-3; vydání: 1.	
Goody,D.;Goody,N.;Craven,M.: Messages 1-4; vydání: 1.	
Gerngross,G.;Puchta,H.: Playway to English 1-3; vydání: 1.	
Gerngross,G.;Puchta,H.: Playway to English 2nd edition 1-4; vydání: 1.	
Puchta,H.;Stranks,J.: MORE! 1-4; vydání: 1.	
Nixon,C.;Tomlinson,M.: Kid´s Box 1-4; vydání: 1.	
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Primary Colours Starter; vydání: 1.	
Littlejhon,A.;Hicks,D.: Primary Colours 1-5; vydání: 1.	

Kolářová,D.;Mičánková,M.;Tarábek,P.: Angličtina pro 3. ročník; vydání: 1.	Didaktis
Vance,K.;Štěpánková,S.;Janíčková,S.;Rejdáková,A.;Tarábek,P. Angličtina pro 4. ročník; vydání: 1.	
Kociánová,Z.: New English for you 4-angličtina pro 7.ročník ZŠ; vydání: 1.	Educi
Gray,E.;Evans,V.: Welcome Starter A, B; vydání: 1.	Express Publishing
Evans,V.;O'Sullivan,N.: Click On 1-3; vydání: 1.	
Dooley,J.;Evans,V.: Fairyland Starter; vydání: 1.	
Dooley,J.;Evans,V.: Fairyland 1-4; vydání: 1.	
Dooley,J.;Evans,V.: Access 1-4; vydání: 1.	
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 6 - Way to Win; vydání: 1.	Fraus
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 7 - Way to Win; vydání: 1.	
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 8 - Way to Win; vydání: 1	
Betáková,L.;Dvořáková,K.: Angličtina 9 - Way to Win; vydání: 1	
Karásková,M.;Šádek,J.: Start with Click 1-2; vydání: 1.	
Šádek,J.;Karásková,M.: Start with Click New 1-3; vydání: 1.	
Gray,E.;Evans,V.: Welcome 1-3; vydání: 1.	Infoa
Gray,E.;Evans,V.: Welcome Plus 1-6; vydání: 1.	
Dooley,J.;Evans,V.: Sail Away 1-2; vydání: 1.	
Gray,E.;Evans,V.: Set Sail 1-2; vydání: 1.	
Dooley,J.;Evans,V.: Blockbuster 1-3; vydání: 1.	
Evans,V.;Dooley,J.: Enterprise 1 Beginner; vydání: 1.	
Evans,V.;Dooley,J.: Enterprise 2 Elementary; vydání: 1.	
Evans,V.;Dooley,J.: Enterprise Plus Pre-Intermediate; vydání: 1.	
Evans,V.;Dooley,J.: Upstream Beginner; vydání: 1.	
Evans,V.;Dooley,J.: Upstream Elementary; vydání: 1.	
Skinner,C.: Excellent ! Starter (Pupils' Book); vydání: 1.	
Bradshaw,Coralyn;Hadfield,Jill: Excellent ! 1-3; vydání: 1.	Longman
Kilbey,L.: Energy 1-3; vydání: 1.	
Echevarria,C;Trelles,E.;Montgomery,E.: Top Mark 1-4; vydání: 1.	
Bruni,Ch.: English Adventure Starter A,B; vydání: 1.	
Worrall,A.: English Adventure 1-4; vydání: 1.	
Abbs,B.;Freebairn,I.: Sky Starter; vydání: 1.	

Abbs,B.;Freebairn,I.: Sky 1-3; vydání: 1.	Longman
Abbs,B.;Freebairn,I.: New Sky Starter; vydání: 1.	
Abbs,B.;Freebairn,I.: New Sky 1-3; vydání: 1.	
Harris,M.;Mower,D.;Sikorzynska,A.: Challenges 1-4; vydání: 1.	
Marsland,S.;Lazzeri,G.: Tracks 1-4; vydání: 1.	
Elsworth,S.;Rose,J.;Todd,D.;Parsons,J.: Look! 1-3; vydání: 1.	
Garton-Sprenger,J.;Mendelsohn,K.: Shine 1-3; vydání: 1.	Macmillan
Baker,Ch.;Mitchel,L.: Tempo 1-3; vydání: 1.	
Morris,J.;Ramsden,J.: Here´s Patch the Puppy 1-2; vydání: 1.	
Read,C.;Soberón,A.: Big Bugs 1-3; vydání: 1.	
Read,C.;Soberón,A.: Little Bugs 1-2; vydání: 1.	
Garton-Sprenger,J.;Prowse,P.: Inspiration 1-4; vydání: 1.	
Papiol,E.;Toth,M.: Here Comes Minibus 1-2; vydání: 1.	
Ellis,P.;Bowen,M.: Way Ahead 1-3; vydání: 1.	
Esteve,P.P.;Estruch,V.R.: Mini Magic 1-2; vydání: 1.	
House,S.;Scott,K.: Story Magic 1-3; vydání: 1.	
Granger,C.;Stannett,K.: Hot spot 1-4; vydání: 1.	
Kociánová,Z.: English for you 3; vydání: 1.	Mgr. Petr Kocián
Kociánová,Z.: English for you 4; vydání: 1.	
Kociánová,Z.: New English for you 1-4; vydání: 1.	
Štiková,V. a kol.: Listen and Play - angličtina pro 1. ročník (1.a 2.díl); vydání: 1.	Nová škola
Shipton,P.: Chit Chat 1-2; vydání: 1.	Oxford University Press
Blair,A.;Cadwallader,J.: Zig Zag Island; vydání: 1.	
Hutchinson,T.: Project 1-4; vydání: 2.	
Hutchinson,T.: Project Plus; vydání: 2.	
Whitney,N.: Dream Team Starter; vydání: 1.	
Whitney,N.: Dream Team 1-3; vydání: 1.	
Wetz,B.: Adventures Starter; vydání: 1.	
Wetz,B.: Adventures Elementary; vydání: 1.	
Wetz,B.: Adventures Pre-Intermediate; vydání: 1.	
Wetz,B.: Adventures Intermediate; vydání: 1.	
Charrington,M.;Strange,D.: New Chatterbox Starter; vydání: 1.	

Strange,D.: New Chatterbox 1-2; vydání: 1.	
Reilly,V.;Harper,K.: Cookie and Friends Starter; vydání: 1.	
Reilly,V.;Harper,K.: Cookie and Friends A-B; vydání: 1.	
Nolasco,R.;Newbold,D.: English Zone 1-4; vydání: 1.	
Quintana,J.;Benne,R.R.: Oxford Heroes 1-3; vydání: 1.	Oxford University Press
Maidment,S.;Roberts,L.: Happy House New Edition 1-2; vydání: 1.	
Maidment,S.;Roberts,L.: Happy Street New Edition 1-2; vydání: 1.	
Zahálková,M.: Angličtina pro nejmenší; vydání: 1.	SPN, a.s.
Zahálková,M.: Angličtina pro malé školáky; vydání: 1.	
Zahálková,M.: Angličtina pro 3.-7. ročník ZŠ; vydání: 1.	
Chroboková,D.: Angličtina 2 - učebnice pro 5. ročník ZŠ; vydání: 1.	Tobiáš
Chroboková,D.: Angličtina 3; vydání: 1.	

Příloha č.2

Dotazník k používaným učebnicím anglického jazyka na základních školách

DOTAZNÍK K UČEBNÍM AJ	
Město /obec:	
Název základní používané učebnice / počet roků	/
Učebnice byla používána před zavedením ŠVP	ano - ne
Učebnice byla výchozím materiálem pro tvorbu ŠVP	ano - ne
Učebnice rozvíjí klíčové kompetence žáka	- kompletně
	- většinu z nich
	- ne tolik, jak bych očekával(a)
	- ne
Jsem aprobovaný učitel pro výuku AJ	ano - ne
Jsem kvalifikovaný učitel pro výuku AJ	ano - ne
Podílím se na výběru učebnice AJ	ano - ne
Jsem spokojena s výběrem učebnice na škole	ano - ne
HODNOCENÍ UČEBNICE	
Obsahová stránka (text-srozumitelný, poutavý, ...)	1 - 2 - 3 - 4 - 5 (jako ve škole)
Obrazová stránka (obrázky, foto, grafy, tabulky, ...)	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Grafická stránka	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Učivo v souladu s RVP (vyváženost, dostatek cvičení, ...)	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Technická kvalita (velikost knihy, vazba, papír, ...)	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Doplňkové komponenty v učebnici (CD-Rom, kartičky, ...)	1 - 2 - 3 - 4 - 5